Sosyal Psikoloji Perspektifinden Kolektif Eylemlere Katılmanın Belirleyicileri Üzerine Bir Derleme

Zafer Özkan[1], Halime Ünver[2], Büşra Kızık[3], Ertuğrul Gazi Eraslan[4], Hüseyin Çakal[5]

Özkan, Z., Ünver, H., Kızık, B., Eraslan, E. G. ve Çakal, H. (2022). Sosyal psikoloji perspektifinden kolektif eylemlere katılmanın belirleyicileri üzerine bir derleme. *Nesne, 10*(24), 336-361. DOI: 10.7816/nesne-10-24-10

Anahtar kelimeler
Kolektif eylemler, grupla özdeşim, etkililik inançları, öfke, ahlaki motivasyonlar

Öz
Büyük toplumsal etkilere sahip olan kolektif eylemlerin ve onun belirleyicilerinin irdelenmesi bu tip eylemleri anlamak ve öngörebilmek bakımından önemlidir. Bu makalenin amacı sosyal psikoloji perspektifinden kolektif eylemlerin temel ve güncel tartışmaları ile ampirik araştırmaların bir özetini Türkçeye kazandırmak ve kolektif eylemler üzerine çalışmak isteyecek öğrenci ve araştırmacılara alternatif çalışma alanları ile ilgili bilgi sağlamaktır. Bu doğrultuda mevcut derleme altı temel konu başlığından oluşmaktadır. Derlemenin birinci bölümünde sosyal psikoloji perspektifinden kolektif eylemlerin tanımı sunularak, bu tanım tartışılmış ve çeşitli kolektif eylem türleri tanıtılmıştır. İkinci bölümde kolektif eylemlere katılımı belirleyen dört temel motivasyon kaynağı (grupla özdeşim, eyleme katılmanın etkililiği, etkililik inancı, öfke duyguları ve ahlaki motivasyonlar) açıklanmış ve bu motivasyonlar kendilerini destekleyen ampirik bulgular ışığında incelenmiştir. Ayrıca, bu motivasyon kaynaklarından bir ya da birkaçını birlikte inceleyen modeller (örn., Kolektif Eylemlerin Sosyal Kimlik Modeli) tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde, gruplar arası temasın dezavantajlı grubun kolektif eylemlere katılma niyetleri üzerindeki azaltıcı etkisiyle ilişkili çalışmalara değinilmiştir. Dördüncü bölümde ise gruplar arası temasın avantajlı grup üyelerinin dayanışma temelli kolektif eylemlere katılma motivasyonları üzerindeki etkisi tartışılmıştır. Beşinci bölümde, ülkemizdeki kolektif eylemlerin en bilinen örneği olarak Gezi Parkı protestolarını inceleyen çalışmaların bir özeti sunulmuştur. Son olarak, kolektif eylemlerle ilgili var olan model ve perspektiflerin tartışması yapılmış, alandaki araştırma boşluğu vurgulanmış ve gelecek çalışmalar için alternatif araştırma konuları önerilmiştir.

Keywords
Collective action, identification with the group, efficacy beliefs, anger, moral motivations

A Review of the Determinants of Participation in Collective Actions from a Social Psychology Perspective
Abstract
Examination of collective action and its determinants, which have great social effects is important in terms of understanding and foreseeing such actions. The aim of this literature review is to provide a summary of the main and current discussions and research of collective action from the perspective of social psychology for publication in Turkish and provide knowledge for alternative research areas to students and researchers who want to work on collective action. Accordingly, this review is structured into six main sections. In the first part, the definition of collective action is presented, this definition is discussed, and a typology of collective action is introduced through a social psychological perspective. In the second part, four main motivations (identification with the group, efficacy beliefs, feelings of anger, and moral motivations) that determine participation in collective action are explained and these motivations are examined with the empirical findings that provide evidence for these phenomena. In addition, models that examine one or more of these motivational sources together (e.g., Social Identity Model of Collective Action) are introduced. In the third section, studies related to the sedative effect of intergroup contact on the intention of the disadvantaged group to participate in collective actions are mentioned. In the fourth section, the effect of intergroup contact on advantaged groups' motivation to participate in solidarity-based collective action is discussed. In the fifth part, a summary of the studies examining the Gezi Park protests as a common example of collective actions in our country is presented. To conclude, existing models and perspectives on collective action are discussed, the research gap in the field is highlighted, and alternative research topics are suggested for future studies.

Makale Bilgisi
Geliş tarihi: 12 Şubat 2022
Düzeltme tarihi: 21 Mayıs 2022
Kabul tarihi: 13 Haziran 2022

DOI: 10.7816/nesne-10-24-10

[1] Öğr. Gör. Dr. Ordu Üniversitesi, Psikoloji bölümü, zaferozkan(at)odu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7831-2491
[2] Dr. Keele Üniversitesi, Psikoloji bölümü, h.unver(at)keele.ac.uk; Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Psikoloji bölümü ORCID: 0000-0002-2208-129X
[3] Doktora Öğrencisi, Keele Üniversitesi, Psikoloji bölümü, b.kizik(at)keele.ac.uk; İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Psikoloji bölümü, ORCID: 0000-0002-9961-0698
[4] Doktora Öğrencisi, Keele Üniversitesi, Psikoloji bölümü, e.g.eraslan(at)keele.ac.uk; Atatürk Üniversitesi, Psikoloji bölümü, ORCID: 0000-0002-8026-6516
[5] Öğr.Gör. Dr. Keele Keele Üniversitesi, Psikoloji bölümü, h.cakal(at)keele.ac.uk, ORCID: 0000-0002-6227-9698

© 2022 nesnedergisi. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Extended Summary

This review focuses on collective action research from a Social Psychology perspective. Wright et al., (1990) defined collective action as any action performed by individuals to improve the conditions of their ingroup. There are two distinct aspects in this definition: identification with the group and having intentions to improve the conditions of the group. People who sign a petition may not know the others who signed for the same cause, but their collective effort is accompanied by feelings of togetherness (van Zomeren, 2013). Klandermans (1997) suggested that people make a cost-benefit analysis, and this determines their motivations to join. Other than improving the group status, people also join collective action to gain personal gains, such as being liked by others (Stürmer & Simon, 2004b; van Zomeren et al., 2008). Current research also highlights that collective action can be done by advantaged group members for the sake of disadvantaged groups (e.g., Radke et al., 2020; Saab et al., 2015).

Among other determinants of collective action, four factors have been investigated the most: group identification, efficacy beliefs, feelings of anger, and moral motivations. Firstly, group identification can motivate people to join collective action. According to the social identity perspective, individuals benefit from a positive group identity, and they need their group to be in a good position (Tajfel, 1978; Tajfel & Turner, 1979). Thus, individuals may identify with their disadvantaged group more and join collective action to improve the conditions of their group (Tajfel, 1978; Mummendey et al., 1999). A meta-analysis showed that there is a medium-size effect of group identification on collective action (van Zomeren et al., 2008). Simon and Klandermans (2001) stated that especially politicized identity is a strong predictor of collective action. Researchers showed that individuals who have more politicized identification perceived joining a collective action as more of an inner obligation (Stürmer & Simon, 2004a). Other research showed that having a more politicized identity, such as the feminist identity is more closely related to joining collective action (Nelson et al., 2008; Yoder et al., 2011).

Secondly, efficacy beliefs, the belief that people can reach collective aims via collective effort, which can lead to collective action (Mummendey et al., 1999; Van Zomeren et al., 2004, 2008). Several studies showed that collective efficacy is a focal factor related to intentions to join collective action (see Cohen-Chen et al., 2014; Tausch & Becker, 2013; van Zomeren et al., 2008). However, if they believe that the collective action will be successful without their participation, they might decide to free-ride and not take any risks (Olson, 1968). Van Zomeren and colleagues (2012) coined the term participative efficacy which is about the belief that their effort within the collective action is important for action to be effective. They found that participative efficacy predicts collective action independent of individual and group efficacy beliefs.

The third factor that can motivate people to join collective action is feelings of anger. According to relative deprivations theory, when people perceive their group in a disadvantaged position compared to the other, they will feel anger and these feelings can lead them to join collective action (Runciman, 1966; Smith et al., 2012). For these feelings to flourish, individuals' subjective perceptions of disadvantage need to be in the foreground (Smith & Ortiz, 2002; Stouffer et al., 1949). Anger can be felt at both individual and group levels (Runciman, 1966). When the group identity is pronounced, there will be a higher risk of attack against the unjust outgroup (Mackie et al., 2000). In a meta-analysis study, it was determined that the feeling of anger felt at the group level predicted participation in collective actions better than the perception of individual injustice (van Zoomeren et al., 2008). Although anger is primarily seen as a destructive emotion (especially sudden outbursts of anger), it can work as a constructive emotion in the long run, as it can lead those who practice injustice to correct the wrongdoings in social life (Becker & Tausch, 2015; Fischer & Roseman, 2007).

Van Zomeren et al. (2008) presented the Social Identity Model of Collective Action, SIMCA, which examined three factors for collective action: identification with the group, sense of efficacy, and anger. According to this model, identification with the group determines the perceived injustice and the effectiveness of participating in actions. The proposition that identification with the group increases the perceived sense of injustice is based on the Self-Categorization Theory (Turner et al., 1987). Accordingly, when social identities are evident, people compare their group with others. Such a comparison of social identities, where differences are evident, will determine how high perceived intergroup injustice will be felt and will shape the decision to engage in collective action (Smith & Spears, 1996; Smith et al., 1994; Mummendey et al., 1999). Although this model has received a lot of attention from interested researchers, it is limited in that it does not include moral motivations.

The fourth predictor of collective action is moral motivations. Moral motivations involve people protecting and spreading their core values and affect our behavior in many ways (van Zomeren, 2016). People become angry when they see their moral or ethical principles violated (Skitka et al., 2005; van Stekelenburg & Klandermans, 2013).

People can be more motivated to join collective action when their moral values are attacked. However, several previous research overlooked the role of moral motivations (e.g., Klandermans, 1997; Simon et al., 1998). Van Zomeren et al. (2012) included moral beliefs in SIMCA to explain the relationship between strong moral beliefs with participation in collective actions. According to this new model, when moral beliefs are violated, one's feelings of anger, identification with the group (particularly political identification), and the group's sense of effectiveness increase, thus increasing the motivation to participate in collective actions (van Zomeren et al., 2012). Other researchers proposed moral obligations, which are different than moral beliefs, can predict participation in collective action (Sabucedo et al., 2018; Vilas & Sabucedo, 2012).

Researchers also investigated the relationship between intergroup contact and collective action. According to intergroup contact theory, contact with other group members can reduce prejudice (Allport, 1954; Pettigrew & Tropp, 2006). However, one of the main criticisms of intergroup contact studies is that while intergroup contact reduces prejudices, it can also cause negative consequences that may harm the achievement of social justice (Dixon et al., 2012; Saguy., et al. 2009; Wright & Lubensky, 2009). Disadvantaged group members who have positive contact with advantaged group members may lessen their intention to fight to defend their rights and achieve social justice, as their perceived discrimination level will decrease, they will identify less with their group, and they will accept the unfair system more (e.g., Dixon et al., 2012; Wright et al. Lubensky, 2009). This is also known as the sedative effect of intergroup contact (Çakal et al., 2011). However, when intergroup injustices are openly acknowledged, contact with the advantaged group may not reduce but rather increase participation in collective actions (Becker et al., 2013; Droogendyk et al., 2016). Becker et al. (2013) revealed that the intention of the disadvantaged group members to participate in collective actions does not decrease when the advantaged group clearly states that intergroup injustice is wrong at the time of contact. Furthermore, contact could motivate advantaged group members to participate in solidarity-based collective action. (Reimer et al., 2017; Selvanathan et al., 2018).

In Turkey, various studies have been conducted, especially following the Taksim Gezi Park protests in 2013 (e.g., Odağ et al., 2016; Elgin & Mamatoğlu, 2014; Uysal & Akfırat, 2021a). Several studies examined the role of identification with the protestor group (e.g., Gezici-Yalçın & Uluğ, 2017; Uluğ & Acar, 2019). Stewart et al. (2019) have shown that experiencing more police violence and greater feelings of collective empowerment (support by protesters and other people) are more closely associated with genuine participation in the protest than visiting and watching the protest. Demirdağ and Hasta (2019) analyzed the Gezi Park protests by considering the social context, which includes the historical rivalries between the political groups involved.

Discussion and Conclusion

After compiling all these studies and discussing their perspectives, although the number of studies is high, more theoretical and empirical studies on collective actions are needed. Among the shortcomings identified in the studies, the lack of attention to the actual behavior and disregarding the potential roles of other factors (such as fear and perceived threat) are ignored. Future studies may delve deeper into the role of social norms and intergroup contact on collective action. Studies that can explain the research that seems to be independent in a holistic way will contribute to the literature. It is recommended to carry out original studies on increasing hostility towards immigrants and authoritarianism, in the context of collective actions against social development. Finally, more studies should be conducted in non-Western, less educated, less industrialized, non-rich, and less democratic places, rather than easily accessible educated elite groups.

Kolektif eylemlerin ne olduğu ve nasıl inceleneceği, ilgilenilen disipline göre farklılık gösterebilir. Bu derleme, Türkçeye zaman zaman kolektif hareketler olarak da çevrilen kolektif eylemleri sosyal psikoloji perspektifinden ele almıştır. Wright ve arkadaşları (1990) kolektif eylemi (collective action), bireyin *dahil olduğu grubun koşullarını iyileştirmek* amacıyla gerçekleştirdiği her türlü davranış olarak tanımlamıştır. Bu tanımda dikkat çeken iki temel nokta vardır: bireyin kendini grubuyla özdeşleştirmesi ve kolektif eylemin gerçekleştirilme amacının grubun pozisyonunu iyileştirmek niyetiyle olmasıdır. Bu tanıma göre bir davranışın kolektif eylem olarak adlandırılması için dışarıda, belli yönde yürüyen rastgele oluşmuş kalabalıkların olması yeterli değildir. Metrodan çıkan kişiler bir kalabalık oluşturur ve bu kişilerin davranışları (birbirlerini görmezden gelmeleri, belli yönlerde hareket etmeleri, birbirlerini iteklemeleri vs.) psikolojik olarak incelenebilir fakat yanlarındaki kişiler ile kolektif bir grup olarak özdeşleşmediklerinden ve gruplarının durumunu iyileştirmek gibi bir amaçları olmadığından bu yürüyen kalabalık bir kolektif eylemde bulunmamaktadır. Ayrıca bu tanımdan hareketle, bireylerin sokakta kalabalıklar içinde eyleme katılmalarına gerek yoktur. Kişilerin toplu olarak ve birlik duygusu içinde, düzenlenen bir imza kampanyasına katılması ya da kolektif hedef doğrultusunda yetkililere mektup göndermesi de kolektif eylem olarak değerlendirilir (van Zomeren, 2013). Sosyal medya aracılıyla kitlelerin belli bir kolektif hedefe ulaşmak için girişeceği hareketler dahi kolektif eylem olarak değerlendirilebilir. Örneğin, yakın zamanda açık öğretimde psikoloji lisans programının açılması kararı üzerine, ilgili dernekler, psikoloji alanındaki profesyoneller ve öğrenciler karara sosyal medya (özellikle Twitter) üzerinden itiraz etmişlerdi. Açılması kararlaştırılan bu açık öğretim programlarının kapatılma kararının alınmasında, bahsedilen çevrimiçi kolektif karşı çıkışın etkili olduğu düşünülebilir.

Pek çok olumlu sosyal değişime yol açma potansiyeli (ırkçılığı ve adaletsizlikleri azaltmak veya ortadan kaldırmak gibi) olduğundan dolayı kolektif hareketlerin incelenmesi önemlidir. Tarihte kolektif eylemlerin örnekleri hemen hemen her ülkede bulunmaktadır. Batıda bunların en bilinenleri arasında ABD'de 1954 ve 1968 yıllarında süren ve Martin Luther King Jr'ın da yıkıcı olmayan protesto yöntemleri ile Nobel ödülü kazandığı sivil haklar hareketi, 1971'de Vietnam savaşını protesto eden sivil itaatsizlik eylemleri ve bunu takiben 12.000 protestocunun tutuklanması, 2011'de ekonomik eşitsizliği hedef alan Wall Street'i işgal eylemi ve 2020'de polislerin ırkçı ve gaddarca tutumlarını hedef alan George Floyd eylemleri sayılabilir. Birleşik Krallıkta ise 1984-85 yıllarında İngiliz kömür madencilerinin eylemleri, 2003'te Irak'ın işgaline karşı çıkan gösteriler, 2010 harç artışını protesto eden öğrenciler, 2020'de pandemi kapanmalarına ve aşı karşıtlığına yönelik gerçekleştirilen protestolar bunların en bilinenleridir. Doğuda, 1930'da Hindistan'daki Gandi'nin sömürgecilik karşıtı tuz yürüyüşü ve sivil itaatsizlik eylemleri, Çin'deki 1989 Tiananmen Meydanı protestoları, 2001'de Ortadoğu'nun pek çok ülkesinde gerçekleşen 'Arap Baharı' eylemleri, Güney Afrika'da ise Mandela önderliğindeki ırkçılık karşıtı protestolar bu kitle eylemlerinin en bilinenleridir. Ülkemizde de çeşitli kolektif eylemler gerçekleşmiştir. İzmir'in işgali üzerine 1919'da gerçekleşen Sultanahmet Mitingleri, 1990'lardaki başörtü yasağı eylemleri ve 2012'deki Taksim Gezi Parkı Eylemleri bunların en çok bilinenleridir.

Bu çalışmanın amacı Türkçe yazına sosyal psikoloji perspektifinden kolektif eylemlere katılma konusundaki teorik modellerin (örn., Kolektif Eylemlerin Sosyal Kimlik Modeli) ve ampirik araştırmaların güncel ve kapsamlı bir derlemesini sunmaktır. Öncelikle kolektif eylemlerin tanımı ve bireylerin neden bu tür eylemlere katıldıkları irdelenecektir. Daha sonra kolektif eylemlere katılma üzerine en çok çalışılmış dört belirleyici faktör (grupla özdeşim, eyleme katılmanın etkililiği, öfke duyguları ve ahlaki motivasyonlar) ele alınacaktır. Ardından gruplar arası temasın kolektif hareketlere katılma üzerine olan etkisi hem dezavantajlı

hem de avantajlı gruplar bağlamında değerlendirilecektir. Sonrasında Gezi Parkı protestolarını incelemiş öne çıkan çalışmaların sonuçları sunulacaktır. Son olarak güncel literatürdeki teorik model ve bakış açılarının eleştirel değerlendirmesi yapılarak gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulacaktır.

İnsanlar Neden Kolektif Eylemlere Katılırlar?

Wright ve arkadaşlarının (1990) tanımına geri dönecek olursak, bir eylemin kolektif eylem olarak tanımlanması için eyleme katılma amacının *grubun çıkarını iyileştirmek* olması gereklidir. Fakat insanlar sadece özdeşleştikleri grubun çıkarı için kolektif eylemlere katılmazlar. Bu zamana kadar yapılan araştırmalar grubun çıkarlarını iyileştirmenin yanı sıra, bireysel çıkarların ve sosyal ödüllerin (örn., Klandermans, 1997) elde edilmesinin ya da öfke gibi kolektif duyguların da (örn., Iyer ve ark., 2007; van Zomeren ve ark., 2004) insanları kolektif eylemlere katılmaya teşvik ettiği kanıtlanmıştır. Klandermans (1997), kişilerin kolektif eylemlere katılma niyetini belirleyen motivasyonun kişisel kayıp-kazanç hesaplamasına dayalı olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre bireyler zaman, para, sağlık, statü ve sosyal ilişkiler gibi alanlarda kazanacaklarının ve kaybedeceklerinin bir analizini yaparlar ve kolektif eyleme katılma motivasyonları buna bağlı olarak şekillenir (Klandermans, 1984; Simon ve ark., 1998). Yani, insanlar grubun çıkarını iyileştirme motivasyonu dışında, kişisel çıkar sağlamak için veya diğerlerinin beğenisini kazanmak için de kolektif eylemlere katılabilirler (Stürmer ve Simon, 2004b; van Zomeren ve ark., 2008). Bu tarz bireysel çıkarlar, kişileri kolektif eylemlere katılmaya yönlendirebilir fakat başta belirttiğimiz tanıma göre (Wright ve ark., 1990), bireysel motivasyonla ortaya çıkan eylemler kolektif eylem olarak kabul görmez. Halbuki, bireysel çıkar bir bakıma ya da tamamen kolektif eylemlere katılma motivasyonunu etkileyebilir. Buna bağlı olarak, güncel kolektif eylem tanımı daha kapsayıcıdır.

Wright ve arkadaşlarının (1990) kolektif eylem tanımın bir başka sınırlılığı ise kolektif eylemlerin sadece o grubun üyeleri tarafından gerçekleştirildiği görüşüdür. Halbuki dezavantajlı grubun üyesi olmayan kişiler de dayanışma-temelli kolektif eylemlere katılabilirler. Beyaz Amerikalıların ayrımcılık yaşayan siyah Amerikalıları desteklemeleri (Selvanathan ve ark., 2018) ve heteroseksüel bireylerin LBGT bireyleri destekleyen eylemlere katılmaları bu tarz dayanışma-temelli kolektif eylemlere birer örnektir (Fingerhut, 2011; Reimer ve ark., 2017). Son yıllarda dayanışma temelli kolektif eylemlere katılma motivasyonları üzerine yapılan çalışmalar artmaktadır (bkz. Saab ve ark., 2015; Stewart ve ark, 2016; Subasic ve ark., 2008). Radke ve arkadaşları (2020) avantajlı grup üyelerinin dezavantajlı grup üyeleriyle dayanışma motivasyonlarını dört sebep olarak kategorize etmişlerdir. Bunlar, (1) dış grup temelli, yani dezavantajlı grubun statüsünü şartsız olarak yükseltmek isteyen, (2) iç grup temelli, yani kendi grubunun statüsünü korumak şartıyla dezavantajlı grubu destekleyen, (3) kişisel çıkar temelli ve son olarak (4) ahlak temelli dayanışma motivasyonlarıdır. Diğer bir deyişle, kolektif eylem, dezavantajlı grupları desteklemek amacıyla başka grup üyelerince de gerçekleştirilebilir ve arkasındaki sebepler ve motivasyonlar çeşitli olabilir.

Araştırmacılar, kolektif eylemlere katılma motivasyonunu, farklı teorik arka planlara odaklanarak incelemişlerdir (bkz. Gamson, 1992; Klandermans, 1997; Simon ve ark., 1998; Stürmer ve Simon, 2004a). Van Zomeren (2013, 2016), önceki çalışmalardan hareketle, kolektif eylemlere katılmayı belirleyen temel motivasyonları dört kategoride incelemiştir. Bunlar: (1) grupla özdeşim, (2) grubunun etkililiği hakkındaki inançları, (3) algılanan adaletsizlikten kaynaklı grup temelli öfke duygusu ve (4) ahlaki motivasyonlardır. Önümüzdeki başlıklarda bu dört temel motivasyon ele alınacaktır.

Grupla Özdeşim

Sosyal kimlik (social identity) perspektifine göre bireyler dahil oldukları grubun pozitif bir sosyal kimliğe sahip olmasından doyum alırlar ve bunun için gruplarının iyi bir konumda olmasına ihtiyaç duyarlar

(Tajfel, 1978; Tajfel ve Turner, 1979). Bundan dolayı eğer dahil oldukları grup dezavantajlı bir grup ise mevcut gruptan çıkıp daha prestijli bir gruba geçmek isteyebilirler. Bu ancak gruplar arası geçiş mümkünse olabilir. Örneğin fakir ve eğitimsiz bir grubun üyesi olan kişi daha çok para kazanarak ve eğitim alarak sosyal statüsü daha yüksek bir gruba geçiş yapabilir. Fakat dezavantajlı grubu terk etmek ya da gruplar arası geçiş yapmak her zaman mümkün değildir. Diğer bir deyişle, bu tarz bireysel stratejiler kullanarak bireylerin içine doğdukları grupları terk etmesi mümkün olmayabilir veya mevcut gruplarını terk etmek istemeyebilirler (etnik ve dini gruplar, cinsiyet, engelli olmak, mülteci olmak gibi; Ellemers, 1993). Böyle durumlarda bireyler kolektif eylemlere katılarak gruplarının dezavantajlı statüsünü değiştirme çabasına girebilirler. Sosyal kimlik teorisine göre, dezavantajlı grup üyeleri, gruplarının içinde bulunduğu adaletsiz ve olumsuz durumdan dolayı gruplarıyla daha çok özdeşleşirler ve bu da onları gruplarının statüsünü iyileştirmek için kolektif eylemlere katılmaya motive eder (Tajfel, 1978; Mummendey ve ark., 1999). Burada sözü edilen grupla özdeşim, bireyin sübjektif olarak kendisini grubun bir üyesi olarak görme algısıdır. Yapılan çalışmalar grupla özdeşleşme ve kolektif eylemlere katılmak arasındaki ilişkiyi pek çok sefer ortaya koymuştur (Drury ve Reicher, 2000, 2005; Mummendey ve ark., 1999). Van Zomeren ve arkadaşlarının (2008) meta analiz çalışması grupla özdeşim ve kolektif eylemlere katılma arasında orta seviyede bir etki olduğunu ortaya koymuştur (r = .38).

Simon ve Klandermans (2001) özellikle politik kimlikle (politicized identity) özdeşleşmenin kolektif eylemlere katılımın en güçlü yordayıcısı olduğunu savunmuştur. Araştırmacılar, politik kimliğe sahip olanların, kolektif eylemlere katılmayı içsel bir mecburiyet olarak gördüklerini öne sürmüşlerdir (Stürmer ve Simon, 2004a). Van Zomeren ve arkadaşlarının (2008) meta-analiz çalışması da politik bir kimliğe sahip olmanın (sosyal bir hareket grubuyla özdeşim veya kendini aktivist olarak görme), politik kimliğe sahip olmamaya kıyasla, daha güçlü bir şekilde kolektif eylemlere katılmayı yordadığını ortaya koymuştur. Örneğin bir kişinin kendini kadın kimliği ile özdeşleştirmesi onun kadın haklarını savunması için etkili bir motivasyon olabilirken, kendisini feminizm gibi daha politik bir hareketin parçası olarak görmesi, kolektif eylemlere katılma niyetini daha fazla artırmaktadır (Nelson ve ark., 2008; Yoder ve ark., 2011). Benzer şekilde, güncel bir araştırma kadın kimliğiyle daha az, feminist kimliğiyle daha çok özdeşleşmenin radikal kolektif eylemlere katılmayla yakından ilişkili olduğunu göstermiştir (van Breen ve ark., 2017).

Etkililik İnancı

Grupla özdeşim gibi kolektif eylemlere katılmanın en temel belirleyicilerinin bir diğeri etkililik inancıdır. Etkililik inancı bireyin belirli bir davranışı yaparak belirli bir hedefi başarabileceği algısıdır (Bandura, 1997). Esasında öz-etkililik (self-efficacy) kavramı kişinin kendi davranışıyla belli hedefi başarabileceği üzerine kuruludur. Fakat bu kavram kolektif etkililik (collective efficacy) olarak insanların ortak çabasıyla kolektif hedefleri gerçekleştirebileceği inancı olarak kolektif eylem literatürünce yaygın olarak kullanılmaktadır (Mummendey ve ark., 1999; Van Zomeren ve ark., 2004, 2008). Pek çok çalışma kolektif etkililiğin kolektif eylemlere katılmayı belirleyen temel bir faktör olduğu ortaya koymuştur (bkz., Cohen-Chen ve ark., 2014; Tausch ve Becker, 2013). Örneğin, Cohen-Chen ve van Zomeren (2018) gerçekleştirdikleri deneylerde grup etkililiğinin değişimin mümkün olduğuna ilişkin umudun yüksek olarak manipüle edildiği şartlarda (İngiltere'deki sağlık hizmetlerini iyileştirilmesi ve ABD'de silah kontrol yasası) kolektif eylemeler katılmayı yordadığını, değişime yönelik umudun düşük olduğu bağlamlarda ise (Israil-Filistin anlaşmazlığı) etkili olmadığını bulmuşlardır.

Esasında dezavantajlı durumda olup kolektif eylemlere katılabileceklerin sayısı oldukça çokken, gerçekte bu grubun daha küçük bir kısmı eyleme dahil olmaktadır. Bazıları sokakta yürüyüşlere katılıp, oturma eylemleri yapıp, boykota katılırken diğerleri (beleşçiler, *free riders*) hiçbir zahmete girmeden rahat koltuklarından diğerlerinin onlar için hak mücadelesi vermesini bekleyebilirler. Bunun sebebi nasıl olsa

grubun mücadele edip kazanacağı ve kendi katılımlarının bir etki yaratmayacağı düşüncesi olabilir (van Zomeren ve ark., 2013). Kolektif eylemlere katılmadan önce eylemin etkili olma şansını hesap eden bireyler katılımın onlara getireceği gerçek ya da potansiyel yükleri gözeterek kolektif eylemlere katılmamaya karar verebilirler. Bunun yerine başkalarının onlar yerine mücadele edip hak kazanmasını tercih edebilirler çünkü kendi katılımlarının yaratacağı etkiden beklentileri çok düşüktür (Olson, 1968). Bu görüş grup etkililiğinin kolektif eylemlere katılmayı artırdığı görüşü ile çelişmektedir (Mummendey ve ark., 1999). Bireyler bencilce düşünüp, madem grup kolektif eyleme katılıp hakkımızı kazanabiliyorsa, ben neden çaba sarf edeyim diyebilirler. Yine de yapılan meta-analiz çalışması grup etkililiğinin kolektif eylemlere katılmayı yordayan anahtar değişkenlerden biri olduğunu göstermiştir (van Zomeren ve ark., 2008).

Grup içinde bireyin kolektif eylemlere katılarak grup hedeflerini başarabileceği düşüncesini açıklamak için van Zomeren ve arkadaşları (2012) katılımcı etkililiği (participative efficacy) kavramını ortaya koymuşlardır. Katılımcı etkililiği, bireylerin kolektif eylem içindeki kendi katılımlarının kolektif hedefe ulaşmada bir etki yaratacağı düşüncesidir. Van Zomeren ve arkadaşlarının (2012) gerçekleştirdiği çalışmalar ile katılımcı etkililiği inancının bireysel ve grup etkililiği inançlarından bağımsız bir şekilde, kolektif eylemlere katılmayı belirlediğini göstermişlerdir. Mazzoni ve arkadaşları (2015), katılımcı etkililiğinin İtalyan su aktivistlerini aktivist grupla daha çok özdeşleştirdiğini ve böylece aktivist eyleme katılmayı artırdığını göstermişlerdir. Bamberg ve arkadaşları (2015), çevre için kolektif eylemlere katılma niyetlerini inceledikleri üç araştırmada da katılımcı etkililiğinin grup etkililiğinden daha üstün bir belirleyici olduğunu bulmuşlardır.

Grupla özdeşim ve etkililik inancı motivasyonlarını beraber ele almak isteyen öncü araştırmacılardan, Simon ve arkadaşları (1998) sosyal kimlik ve sosyal eylemlere katılmada fayda-zarar yaklaşımlarını birleştiren ikili bir model sunmuşlardır. Gerçekleştirdikleri iki araştırma sonucunda kolektif eylem ile özdeşleşme (aktivist kimliği) ve kolektif eyleme katılmanın etkililiğinin hesaplamasının birbirinden bağımsız olarak kolektif eylemlere katılmayı motive ettiğini ileri sürmüşlerdir. Fakat diğer görüşlere göre bu iki motivasyon birbirlerinden bağımsız değildir ve grupla özdeşleşme, grubunun ne kadar etkili olabileceği inancını belirleyebilmektedir (Reicher, 1984, 1996; Drury ve Reicher, 2000). Bu bakış açısına göre sosyal kimlikler sadece grubun ne olduğu algısını değil ne olmak istediğini de belirler (Reicher, 1996; Spears ve ark., 2001). Üyeler grubun ideal hedeflerinin bilincindedirler ve grupla daha çok özdeşleştikçe grubu bu hedeflere ulaştırmak için kolektif eylemlere daha çok katılmaya motive olurlar (Drury ve Reicher, 2005). Bu bakımdan grupla özdeşleşme üyeleri daha güçlü hissettirebilir ve hedeflerini gerçekleştirebilecekleri algısını artırabilir (Mummendey ve ark., 1999). Yine de bu yaklaşımlar öfke duygusu ve ahlaki motivasyonlar gibi diğer iki temel motivasyonu göz ardı ettiklerinden kolektif eylemlere katılmayı açıklamada kısıtlıdırlar.

Öfke Duygusu

Grupla özdeşim ve etkililik inancıyla beraber insanları kolektif eylemlere katılmaya motive eden bir başka temel faktör ise öfke duygusudur. Farklı teorik yaklaşımlar, öfke ve kolektif eylem arasındaki nedensellik ilişkisine yönelik çeşitli açıklamalar önermiştir. Bunlardan Breuer ve Freud'un (1955) Katarsis teorisine göre, bastırılan olumsuz duygular içlerde birikir ve öfke patlamasıyla agresif davranış gerçekleşir. Bunun sonucunda içeride oluşan gerginlik azalır. Fakat yapılan deneyler öfkeyi agresif bir şekilde dışarı atmanın insanları rahatlatmasının aksine onları daha agresif yaptığını göstermiştir (Bushman, 2002; Bushman ve ark., 1999; Hornberger, 1959). Güncel sosyal psikoloji yaklaşımları öfke gibi duyguları irrasyonel ve psişik süreçler olarak değil de *hedef odaklı* süreçler olarak görmektedir ve bu hedeflere yöneltirken kişinin duyguları üzerine bir dereceye kadar kontrolü olduğunu kabul etmektedir (Halperin, 2013; Smith ve Lazarus, 1990; van Zomeren ve ark., 2012).

Göreceli Yoksunluk Kuramına (relative deprivation theory) göre ise insanlar kendilerini veya kendi gruplarını diğerlerine göre dezavantajlı olarak algıladıklarında öfke duyarlar ve bu kızgınlık duyguları da onları kolektif eylemlere başvurmaya sevk edebilir (Runciman, 1966; Smith ve ark., 2012). Bu öfke hem grup düzeyinde hem de bireysel düzeyde hissedilebilir (Runciman, 1966). Kolektif eylemlere katılımı etkileyen sosyal karşılaştırmalar yaparken, esas olan, sübjektif olarak grubun adaletsizliğe maruz kaldığının algılanmasıdır (Smith ve Ortiz, 2002; Stouffer ve ark., 1949). Grup kimliğinin ön planda olduğu durumlarda, öfke duygusu, bireylerin adaletsiz davranan veya ayrımcılık uygulayan dış gruba karşı saldırgan davranma eğilimlerini artırmaktadır (Mackie ve ark., 2000). Bir başka ifadeyle, grubun yoksun bırakıldığı veya adaletsizliğe uğradığının düşünüldüğü durumlarda, öfke duygusu, insanları adaletsiz uygulamaları yapanlara karşı kolektif eylemlere katılmayı motive eder (van Zomeren ve ark., 2008). Yapılan araştırmalar, grup düzeyinde hissedilen öfke duygusunun kolektif eylemlere katılmayı motive ettiğini pek çok çalışmayla ortaya koymuştur (Smith ve Ortiz, 2002; van Zomeren ve ark., 2004). Yapılan bir meta-analiz çalışmasında da grup seviyesinde hissedilen öfke duygusunun kolektif eylemlere katılmayı, bireysel adaletsizlik algısından daha iyi yordadığı tespit edilmiştir (van Zoomeren ve ark., 2008). Bu bakımdan, kolektif eylemler üzerine yapılan çalışmalar, görece yoksunluğa dayalı adaletsizlik algısından daha çok öfke duygusu üzerine odaklanmaktadır.

Öfke duygusu ve kolektif eylemlere katılma ilişkisi üzerine farklı bağlamlarda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Boylamsal bir araştırmada, Alman üniversite öğrencilerin artan okul harçlarına karşı olan kolektif eylemlerin başarısız olmasının yarattığı öfke duygusu, onların gelecekteki kolektif eylemlere katılma niyetleriyle ilişkili bulunmuştur (Tausch ve Becker, 2013). Gerçekleştirdikleri üç kesitsel çalışmada Tausch ve arkadaşları (2011) öfke duygusunun normatif (sosyal kurallara uygun, barışçıl eylemler; oturma eylemleri ve imza kampanyaları gibi), küçümseme duygusunun ise normatif olmayan (sosyal kurallara aykırı, şiddet içeren eylemler; bina ve arabalara zarar vermek ver polisle çatışmak gibi) kolektif eylemlere katılmayla ilgili olduğunu göstermiştir. Öfke duygusu esasen yıkıcı bir duygu olarak görülse de (özellikle ani öfke patlamaları), sosyal yaşamdaki yanlışlıkları düzeltmek için adaletsizlikleri uygulayanların davranışını düzeltmeye yöneltebileceğinden, aslında uzun vadede yapıcı bir duygu olarak görülebilir (Becker ve Tausch, 2015; Fischer ve Roseman, 2007). Bir araştırma, Hong Kongluların Çin yönetimini protesto eden kolektif eyleme katılımlarının hem öfke hem de küçümseme ile ilişkili olduğunu ve öfke duygularının geçmişe yönelik nostalji ve kolektif eylemlere katılma arasındaki ilişkiyi de tamamen açıkladığını göstermiştir. Yani, toplumun geçmişteki yaşam ve değerlerine yönelik artan özlem duygusu, Çin'e karşı öfke duygusunu artırmış ve bu da Çin'e karşı kolektif eylemlere katılımı artırmıştır (Cheung ve ark., 2017).

Buraya kadar bahsettiğimiz kolektif eylemlere katılmanın üç belirleyicisi olan grupla özdeşim, etkililik inancı ve öfke duygusunu birlikte inceleyen van Zomeren ve arkadaşları (2008) Kolektif Eylemlerin Sosyal Kimlik Modelini (Social Identity Model of Collective Action, SIMCA) sunmuşlardır. Bu modele göre grupla özdeşim, algılanan adaletsizlik algısını ve eylemlere katılmanın etkililiğini belirlemektedir. Bu hipotetik ilişki yönlerinin temelleri ise önceki teori ve çalışmalara dayanmaktadır. Grupla özdeşleşmenin algılanan adaletsizlik duygusunu artırdığı önermesi Kendini Sınıflandırma Kuramına (Self-Categorization Theory) dayanmaktadır (Turner ve ark., 1987). Buna göre, sosyal kimliklerin belirgin oldukları zamanlarda, insanlar kendi grupları ile diğer grupları karşılaştırırlar. Farklılıkların belirgin olduğu sosyal kimliklerin bu biçimde kıyaslanması, gruplar arası algılanan adaletsizliğin ne derece yüksek algılandığını belirleyecek ve kolektif eyleme katılma kararını şekillendirecektir (Smith ve Spears, 1996; Smith ve ark., 1994; Mummendey ve ark., 1999). Bu model konuyla ilgilenen araştırmacılarca oldukça ilgi toplasa da kolektif eylemlere katılmayla ilişkili diğer önemli bir faktör olan ahlaki motivasyonları dahil etmemesi bakımından kısıtlıdır.

Ahlaki Motivasyonlar

Kolektif eylemlere katılmanın grupla özdeşim, etkililik inancı ve öfke duygusuyla beraber bir başka kritik belirleyicisi ahlaki motivasyonlardır. Ahlaki motivasyonlar, insanların temel değerlerini korumasını ve yaymasını içerir ve pek çok açıdan davranışlarımızı etkiler (van Zomeren, 2016). Güçlü ahlaki veya etik prensiplerinin çiğnendiğini görmek insanları öfkelendirir (Skitka ve ark., 2005; van Stekelenburg ve Klandermans, 2013). Araştırmalar, insanların kendileriyle aynı temel ahlaki değerlere sahip olmayan kişilerle yakın yaşamak, onlarla arkadaş olmak ve onlarla yan yana oturmak istemediklerini göstermiştir (Haidt ve ark., 2003; Skitka ve ark., 2005). Ayrıca ahlaki motivasyonlar kolektif eylemlere katılmayı da etkileyebilir. Özellikle birey için önemli olan değerler çiğnendiğinde, kişi bu durumu protesto etmeye daha istekli olabilir. Fakat, önceki teorik modeller, kolektif eylemlere katılmayı incelerken ahlaki motivasyonun rolünü göz ardı etmişlerdir (Klandermans, 1997; Simon ve ark., 1998; van Zomeren ve ark., 2008). Son yıllarda ahlaki motivasyonların kolektif eylemlere katılma üzerine etkisini inceleyen çalışmaların sayısı artmaktadır.

En güçlü ahlaki motivasyonlardan biri olan ahlaki inançlar (moral convictions), ahlaki meseleler üzerine en katı kuralları olan ve herhangi bir aykırılığa hoşgörü göstermeyen yüksek prensipleri temsil ederler (Tetlock, 2002). Ahlaki inançların bazı temel özellikleri, insanların bu görüşlerin her yerde geçerli olduğunu düşünmeleri, bunların objektif dünya gerçeklikleri olduğuna inanmaları, davranışlara geçirmeleri ve davranışları haklı çıkarmakta kullanmalarıdır (Skitka, 2010). Van Zomeren ve arkadaşları (2012), güçlü ahlaki inançların kolektif eylemlere katılımla ilişkisini açıklamak için ahlaki inançları Kolektif Eylemlerin Sosyal Kimlik Modeli'ne (van Zomeren ve ark., 2008) dahil etmiştir. Bu yeni modele göre ahlaki inançlar ihlal edildiğinde kişinin öfke duyguları, grupla özdeşimi (özellikle politik özdeşim) ve grubun etkililik inançları artar ve böylece kolektif eylemlere katılma motivasyonu yükselir (van Zomeren ve ark., 2012). Ahlaki inançların dahil olduğu bu model, ayrıca, dezavantajlı durumda olmayan grup üyelerinin, dezavantajlı durumdakileri destekleyen kolektif eylemlere katılma motivasyonlarını da açıklayabilmektedir. Van Zomeren ve arkadaşları (2011) bu modeli iki farklı bağlamda test etmiştir. İlk araştırmada Müslüman ve göçmen olmayan Hollandalılar, ayrımcılık yaşayan Müslüman bir kadınla ilgili bir haber okumuşlardır. Sonuçlar, ahlaki inançların, kişilerin ayrımcılığa maruz kalan kişiyi destekleyen kolektif eylemlere katılma niyetini, artan öfke duygusu ve etkililik inancı ile avantajlı konumdaki kendi grubuyla özdeşleşme aracılığı ile artırdığını göstermiştir. İkinci araştırmada ise Hong Konglu katılımcıların ayrımcılığa uğrayan Çinli kadını destekleyen kolektif eylemlere katılma niyetleri aynı mekanizma ile açıklanmıştır.

Ahlaki motivasyonların kolektif eylemlere katılmayı nasıl motive ettiğiyle ilgili başka çalışmalar da vardır. Bir başka ahlaki motivasyon olan ahlaki yükümlülükler de insanların bir şeyin doğru olduğuna inanmalarına ve bu doğrultuda kendi kararlarıyla kolektif eylemlere katılmalarına yol açabilir (Vilas ve Sabucedo, 2012). Sabucedo ve arkadaşları (2018) ahlaki yükümlülüklerin hem kolektif eylemlere katılım niyetiyle hem de gerçek katılımla olan ilişkilerini yaptıkları araştırmalarla ortaya koymuştur. Ayrıca bu araştırmacılar, ahlaki yükümlülüklerin, inanç ve değerlerden farklı bir kavram olduğunu ve diğer faktörlere kıyasla, ahlaki yükümlülüklerin, kolektif eylemlere katılımla daha yakından ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Gruplar Arası Temas ve Kolektif Eylemlere Katılma Motivasyonları

Önceki bölümlerde kolektif eylemlere katılmanın dört temel belirleyicisi (grupla özdeşim, etkililik inancı, öfke duyguları ve ahlaki motivasyonlar) tanıtılmıştı. Ancak kolektif eylemlere katılmayı açıklayan çalışmalar bunlarla sınırlı değildir. Bu bölümde gruplar arası temas perspektifinden dezavantajlı grup

üyelerinin kendi gruplarının çıkarına olan kolektif eylemlere katılma niyetleriyle ilgili olan çalışmalar tanıtılacaktır.

Gruplar arası temas hipotezini ilk kez ortaya atan Allport'a (1954) göre, gruplar dört temel koşulu sağladıkları zaman gruplar arası önyargı azalır: (1) eşit statü, (2) yüksek hedeflere ulaşmak için ortak bir amaç doğrultusunda (3) ortak çalışma ile (4) otorite, kurumlar ve normlar tarafından desteklenme. Ancak, farklı bağlamlarda, çeşitli gruplarla ve farklı kültürlerde yapılan yüzlerce çalışmayı inceleyen bir meta analiz çalışmasına göre, bu ideal koşullar sağlanmasa bile gruplar arası temasın önyargıları azalttığı bilinmektedir (Pettigrew ve Tropp, 2006). Fakat, gruplar arası temas çalışmalarına yöneltilen temel eleştirilerden biri gruplar arası temasın önyargıları azaltırken, sosyal adalete ulaşmayı zedeleyebilecek olumsuz sonuçlara da sebep olabilmesidir (Dixon ve ark., 2012; Saguy ve ark., 2009; Wright ve Lubensky, 2009).

Temel olarak, dezavantajlı grup üyelerinin kendi gruplarını daha iyi bir duruma taşıma motivasyonuyla, kolektif eylemlere katılmak için (1) yüksek bir iç grup aidiyetine, (2) avantajlı gruba yönelik olumsuz tutumlara sahip olmalarına ve (3) gruplar arasındaki yapısal adaletsizliklerin varlığını kabul etmelerine ihtiyaçları vardır (Simon ve Klandermans, 2001; Stürmer ve Simon, 2004a; van Zomeren ve ark., 2004). Fakat, avantajlı grup üyeleriyle olumlu temas kuran dezavantajlı grup üyelerinin, algılanan ayrımcılık düzeyleri azalacağından, kendi gruplarıyla daha az özdeşleşeceklerinden ve adaletsiz sistemi daha çok kabul edeceklerinden, haklarını savunmak ve sosyal adaleti sağlamak için mücadele etme niyetleri azalabilecektir (Dixon ve ark., 2012, 2010; Wright ve Lubensky, 2009).

Gruplar arası temasın sosyal adalete olan olumsuz etkisiyle ilgili ilk ipuçlarından birini Dixon ve arkadaşları (2007) göstermiştir. Araştırmalarında, siyah Güney Afrikalıların beyazlarla olumlu temaslarının artmasıyla, siyahların eğitim ve iş bulma şanslarını artıran politikaları daha az desteklemeleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuşlardır. *Harmonideki ironi* başlıklı makalesinde, Saguy ve arkadaşları (2009), gruplar arası temasın aslında dezavantajlı grupların adalete kavuşmalarında bir engel olabileceği konusunda uyarıda bulunmuşlardır. Gerçekleştirdikleri birinci çalışmada, deneysel ortamda avantajlı grup üyeleriyle ortak yönlerine odaklanarak temas kuran dezavantajlı grup üyeleri, avantajlı grup üyelerinin adaletli davranacaklarına yönelik bir beklentiye sahip olmuşlardır. Fakat sonuçlara göre onların bu beklentisi boşa çıkmıştır ve avantajlı grup üyeleri kendi gruplarına ayrıcalık göstermişlerdir. Bu çalışma, deneysel olarak, temas sonrası dezavantajlı gruplarda yanlış beklentilerin oluştuğunu göstermiştir.

Saguy ve arkadaşlarının (2009) ikinci çalışmasında, dezavantajlı İsrailli Arapların avantajlı Yahudilerle olan olumlu temasının, İsrailli Araplar arasında Yahudilerin daha adil oldukları inancını artırdığını ve bunun da sosyal değişimi daha az desteklemelerine yol açtığını göstermiştir. Bir başka çalışmada, Tausch ve arkadaşları (2015), dezavantajlı Latin Amerikalıların beyazlarla daha çok arkadaşça temasının kolektif eylemlere katılma niyetleriyle negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu negatif ilişkiyi açıklayan üç faktör ise arkadaşça temas sonrası azalan dezavantajlı iç grupla özdeşleşme, avantajlı gruba yönelik artan olumlu tutumlar ve adaletsizliklere yönelik azalan öfkedir. ABD'deki üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen bir boylamsal çalışmanın sonuçları ise gruba göre farklı ilişkilerin varlığını ortaya koymuştur. Beyazlarla daha çok arkadaşlık kuran siyah ve Latin kökenli öğrencilerin ayrımcılık algısı ve etnik aktivizm motivasyonu daha düşükken, Asya kökenli öğrenciler arasında beyazlarla arkadaşlık ile ayrımcılık algısı ve etnik aktivizm motivasyon arasında bir ilişki görülmemiştir (Tropp ve ark., 2012).

Çakal ve arkadaşları (2011) gruplar arası temasın kolektif eylemlere katılma motivasyonunu azaltıcı etkisini açıklamak için 'temasın yatıştırıcı etkisi' kavramını ortaya atmışlardır (sedative effect of intergroup contact). Araştırmacılar bu etkiyi Güney Afrika'da hem dezavantajlı siyah hem de avantajlı beyaz Güney

Afrikalılar bağlamlarında ortaya koymuşlardır. Çakal ve arkadaşları (2016) Türkiye'de gerçekleştirdikleri iki çalışmada bu yatıştırıcı etkinin sadece etkililik duygusu ve sübjektif dezavantaj üzerinden değil algılanmış tehditler üzerinden de gerçekleşebileceğini ortaya koymuşlardır. Gruplar arası temasın kolektif eylemlere katılmayı azaltıcı etkisi dezavantajlı gruplarda daha güçlü bulunmuştur. Ayrıca bu etki, kısmi olarak göreceli yoksunluk tarafından açıklanmıştır. Dezavantajlı grup üyelerinin, gruplar arası temas sonrası adaletsiz sistemleri desteklemeleri farklı bağlamlarda da gözlenmiştir. Yeni Zelanda'daki bir dezavantajlı grup olan Maorilerin avantajlı grup üyeleriyle (Avrupa kökenli Yeni Zelandalılar) olan temasları adaletsizliklerin sebebinin, tarihsel ve gruba yönelik adaletsizliklerin değil, bireysel yetersizlikler olarak algılanmasıyla ve kendi grupları lehine olan onarıcı sosyal politikaları daha az desteklemeleriyle ilişki bulunmuştur (Sengupta ve Sibley, 2013). Diğer taraftan, Maorilerin kendi grup üyeleriyle daha çok zaman geçirmeleri tam tersi etkiyi yapmıştır.

Gruplar arası temasın kolektif eylemlere katılımı azaltıcı etkisinin aksini gösteren çalışmalar da vardır. Örneğin, Bağcı ve arkadaşları (2019), çalışmasında hayali temas sonrası dezavantajlı grup üyelerinin kendi grubunun hakkını savunan kolektif eylemlere katılma niyetlerinin artığını bulmuştur. Ayrıca bu etki, artan algılanan ayrımcılık ve etnik kimlikle özdeşleşmeyle açıklanmıştır. Başka çalışmalar, gruplar arası adaletsizliklerin açıkça kabul edildiği durumlarda, avantajlı grupla kurulan temasın kolektif eylemlere katılmayı azaltmayacağı, aksine artırabileceği görüşünü ortaya koymuştur (Becker ve ark., 2013; Droogendyk ve ark., 2016). Becker ve arkadaşları (2013) çalışmalarında avantajlı grubun temas sırasında gruplar arası adaletsizliğin yanlış olduğunun açıkça belirtildiği koşulda dezavantajlı grup üyelerinin kolektif eylemlere katılma niyetlerinin azalmadığını ortaya koymuştur. Fakat gruplar arası eşitsizliğin adil olduğu ya da bahsedilmediği koşullarda, gruplar arası temas dezavantajlı grup üyelerinin kolektif eylemlere katılma motivasyonlarını azaltmıştır. Ayrıca gerçekleşen temasın türü eğer olumsuz ise dezavantajlı grup üyelerinin kolektif eylemlere katılma motivasyonun artma yönündedir (Reimer ve ark., 2017).

Gruplar Arası Temas ve Dayanışma Amaçlı Kolektif Eylemlere Katılma

Bir önceki bölümde gruplar arası temas perspektifinden dezavantajlı grupların kendi grupları için katıldıkları kolektif eylem çalışmalarından bahsedilmiştir. Fakat gruplar arası temas ayrıca neden bireylerin başka grup üyelerinin yararına olan kolektif eylemlere katıldığını da açıklayabilmektedir. Kolektif eylemler temelde dezavantajlı durumda olanların kendi durumlarını iyileştirmeleri için gerçekleştirdikleri mücadele olarak görülse de kolektif eylemler ayrıca avantajlı grup üyelerinden ya da diğer dezavantajlı gruplardan da destek alabilir (bkz. Dixon ve ark., 2017, 2015). Örneğin ABD'deki siyahların hak mücadelesine destek veren beyazlar, mültecilere yapılan ayrımcılıkları protesto eden yerli gruplar ve LGBT haklarını destekleyen heteroseksüeller (Fingerhut, 2011; Selvanathan ve ark., 2018).

Gruplar arası temas üzerine yapılan çalışmalar, avantajlı ve dezavantajlı grupların üyeleri arasındaki temasın, avantajlı grup üyelerini, dezavantajlı grupları destekleyen kolektif eylemlere katılmaya motive ettiğini ortaya koymuştur. Örneğin, Reimer ve arkadaşları (2017) gerçekleştirdiği kesitsel araştırmada, heteroseksüellerin LGBT bireylerle artan olumlu temasının, onların haklarını destekleyen eylemlere katılmayla daha çok, olumsuz temasınınsa daha az ilişkili olduğunu bulmuştur. Gruplar arası temas, ayrıca, kolektif eylemle özdeşleşmeyle ilişkili bulunmuştur ve bu özdeşleşme gruplar arası temas ve kolektif eylemlere katılma arasındaki ilişkiyi kısmi olarak açıklamıştır. Reimer ve arkadaşlarının (2017) aynı hipotezleri aynı bağlamda test ettikleri boylamsal çalışmada, sadece pozitif temas kolektif eylemlere katılımla ilişkili bulunmuştur. Bu çalışma, olumlu ve olumsuz temas türlerinin kolektif eylemlere katılma motivasyonlarıyla farklı şekilde ilişkili olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bir başka çalışma, avantajlı grup üyelerinin dezavantajlı grup üyeleriyle olan temasının kolektif eylemlere katılımla ilişkisinin *nasıl* gerçekleştiğini farklı bir bağlamda incelemiştir. Selvanathan ve arkadaşları (2018), beyaz ABD'lilerin siyahlarla artan pozitif temaslarının, onların haklarını savunan kolektif eylemlere (Black Lives Matter) katılımlarıyla olan ilişkisini ortaya koymuştur. Araştırmacılar, ayrıca, olumlu temasın önce dezavantajlı bireylere yönelik empatiyi daha sonra da onların yaşadıkları adaletsizliklere yönelik öfke duygularını artırdığını ve bunun da artan dayanışma temelli kolektif eylemlere katılma niyetiyle ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Teorik olarak anlamlı gelse de kesitsel çalışmalardan elde edilen bu sonuçlarla keskin sebep-sonuç yargıları verilemez. Bir başka deyişle, öncelik ve sonralık ilişkileri düşünülürken başta empati hislerinin gelmesi ve bunu öfke duygularının takip etmesi gerçekleşmek zorunda değildir. Pek çok zaman bu duygular aynı anda da oluşuyor olabilir. Ya da zaten dezavantajlı gruplarla dayanışma amacıyla kolektif eylemlere katılmak isteyen kişiler, onlarla temas kurmaya daha istekli olabilir. Bu çalışılan değişkenlerde neyin neye sebep olduğunu tespit edebilmek için deneysel çalışmaların yapılması elzemdir. Fakat gerçek gruplarla, gruplar arası temas ve kolektif eylemlere katılmanın, kontrollü laboratuvar deneylerle çalışılması, etik ve pratik sebeplerden dolayı tahmin edileceği üzere pek kolay değildir.

Farklı bir bağlamda Çakal ve arkadaşları (2016b) aynı topluluk içindeki dezavantajlı farklı yerli grupların birbirleriyle temaslarının (grup içi temas) ve ortak bir kimlikle (Meksikalı, Araştırma 1 ve Şilili, Araştırma 2) özdeşleşmelerinin artan politik eyleme katılma motivasyonlarıyla ilişkili olduklarını göstermişlerdir. Ayrıca geçmiş yıllardaki aktivizm deneyimlerinin bu ilişkileri belirleyen önemli bir faktör olduğunu göstermişlerdir.

Sonuç olarak, gruplar arası temasın kolektif eylemlere katılımı etkileme potansiyelini incelerken, bunun hangi tür temasın, hangi grupların kolektif eylemlere katılımını nasıl etkilediğinin dikkate alınması gereklidir. Hässler ve arkadaşlarının (2020) 69 ülkede yürüttüğü güncel bir çalışma, gruplar arası temasın, avantajlı grup üyelerinin artan destek amaçlı kolektif eylemlere katılma niyetleriyle ama dezavantajlı grupların düşen kolektif eylemlere katılma niyetiyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu veri daha detaylı incelendiğinde, olumlu temas sıklığından daha çok gruplar arası arkadaşlık gibi daha samimi olan temasın ve olumsuz temasın azlığının, dezavantajlı grupların azalan kolektif eylemlere katılma niyetiyle alakalı olduğu bulunmuştur. Çakal ve arkadaşları da (2021) Kıbrıs, Romanya ve Israil'de gerçekleştirdikleri çalışmalarda, avantajlı grupların dezavantajlılarla olan temas sıklıklarının, dezavantajlıların sosyal değişim çabalarını desteklemekle ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Ayrıca araştırmacılar artan güvenin, karşı tarafın perspektifini anlamanın ve azalan endişenin bu ilişkileri açıklayan aracı faktörler olduklarını ortaya koymuşlardır. Özkan ve arkadaşları (2022) ise göçmenlerle daha çok olumlu temasın onların haklarını destekleyen eylemlere katılma niyetleriyle daha fazla, olumsuz temasın ise daha az ilişkili olduğunu dört farklı ülkeden topladıkları örneklemlerde ve bir boylamsal çalışmada göstermiştir (Yunanistan, Tayland, Türkiye ve İngiltere). Ayrıca araştırmacılar bu ilişkileri açıklamada dış grupla hissedilen dayanışmanın, empatinin ve onlara yapılan olumsuz muameleye duyulan öfkenin aracı değişken rollerini de incelemişlerdir. Olumlu temas ve göçmenleri destekleyen hareketlere katılma niyetleri arasındaki ilişkiyi en belirgin açıklayan faktörün dış grupla hissedilen dayanışma olduğunu bulmuşlardır.

Gezi Eylemleri Çerçevesinde Kolektif Eylemlere Katılma Çalışmaları

Önceki bölümlerde alan yazındaki kolektif eylemlerin temel belirleyicilerini ve gruplar arası temas perspektifinden olan çalışmalar tanıtılmıştır. Bu bölümde Gezi Parkı eylemlerini sosyal psikolojik açıdan değerlendiren öncü çalışmaların bir özeti sunulacaktır. Ülkemizde, sosyal psikoloji perspektifinden kolektif eylemlere katılma çalışmalarına gösterilen ilgi Gezi Parkı eylemleriyle beraber artmıştır. Türkiye'de gerçekleştirilen tüm kolektif eylemlere katılmayla ilgili çalışmaların bir özetinin sunulması, sosyal psikoloji

odağından uzaklaşmayla sonuçlanacağından bu derlemenin kapsamı dışındadır. Bu sebeple odak noktası sosyal psikoloji olan Gezi parkı çalışmaları aşağıda incelenecektir.

Gezi Parkı eylemlerini anlamayla ve yeni oluşan protestocu grup kimliğinin tipik özellikleri, grupla özdeşleşmenin nasıl gerçekleştiği, normları ve nasıl davranmasının beklendiğiyle ilgili nitel (Elgin ve Mamatoğlu, 2014; Gezici-Yalçın ve Uluğ, 2017; Uluğ ve Acar, 2019) ve nicel (bknz. Akkuş ve ark., 2020; Uysal ve Akfirat, 2021a, 2021b) çeşitli çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Stewart ve arkadaşları (2019), Gezi Parkı protestoları bağlamında, daha fazla polis şiddeti deneyimlemenin ve daha yüksek kolektif güçlendirme (protestocular ve diğer insanlar tarafından desteklenme) inançlarının protestoyu ziyaret etme ve izlemeye kıyasla protestoya gerçek katılımla daha yakından ilişkili olduğunu göstermiştirler. Bu çalışmalar, protestoya aktif olarak katılmış katılımcılarla yürütüldüğü için kıymetli olmalarına rağmen kesitsel desene sahip oldukları için bu bulgulardan neden-sonuç yargıları kurulamaz. Elgin ve Mamatoğlu (2014), Gezi olaylarının ilk 15 gününde üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdikleri odak grup çalışmalarında, *namus kültürü* perspektifinden, göstericilerin ve yetkililerin rekabetçi bir şekilde birbirlerinin davranışlarını dinamik bir şekilde nasıl etkileyebildiğini değerlendirmiştir. Değerlendirmelerinde, göstericilere yönelik sert müdahalelerin, protestocularca aşağılama olarak algılanmasının öfke duygularını artırması ve kolektif eylemlere katılımlarını artırması tartışılmıştır. Diğer taraftan, göstericilerin tutum ve davranışlarının yetkilerce bir meydan okuma olarak algılanması ve geri çekilmenin zayıflık olarak algılanabileceği düşüncesiyle, yetkililerin müdahale yoğunluğunu artırmasının olayların daha geniş bir alana yayılması üzerine olan potansiyel etkisine işaret etmişlerdir.

Gezi'nin ardından yapılan çalışmalar da kolektif eylemler ve sonrası için önemli bilgiler sunmaktadır. Acar (2018) Gezi'nin başarılı olduğuna daha çok inanmanın, protestocu kimlikle daha çok özdeşlemeyle ilişkili olduğunu gerçekleştirdiği nicel çalışmada, Gezi'ye katıldıktan sonraki politikleşme sürecini ise nitel çalışmada incelemiştir. Sonuçlar kolektif etkililiğin yüksek olmasının, protestocularla özdeşleşmenin daha yüksek olmasıyla olan ilişkisine işaret etmektedir. Ayrıca bu çalışmada eylemler sonucunda farklı grupların birbirleriyle ilişkilerinin oluşmasını ve polisle olan mücadelenin politik güçlenmeyi tetiklediği belirtilmiştir.

Bir başka çalışmada Odağ ve arkadaşları (2016), Gezi Parkı eylemlerine çevrimiçi (sosyal medya protestosuna katılmak ve elektronik imza kampanyasına katılmak vb.) ve çevrimdışı (sokak protestolarına katılmak vb.) katılmış olmanın gelecekteki protestolara katılma niyetleriyle ilişkilerini incelediler ve hem çevrimiçi hem de çevrimdışı eylemlere katılmanın, gelecekteki protestolara katılma niyetinde artışla ilişkili olduğunu buldular. Ayrıca, bu ilişkiler algılanan adaletsizlik, grupla özdeşleşme ve algılanan etkililik inancı üzerinden açıklanmıştır. Demirdağ ve Hasta (2019), Gezi Parkı eylemlerini, eylemlere dahil olan politik gruplar arasındaki tarihsel rekabetleri içeren sosyal bağlamı dikkate alarak incelemişlerdir. Çalışmalarında rekabetçi mağduriyet (rakip gruplar arasında hangi grubun diğerinden daha çok acı çektiği üzerine olan mücadele) ve kolektif protesto değerlendirmeleri arasındaki ilişkiyi açıklarken gezi destekçisi ve karşıtı kimliklerle özdeşimin düzenleyici, perspektif almanın ve algılanan tehlikenin aracı değişken rollerini test etmişlerdir. Birbirleriyle yer yer kesişen yer yer farklılaşan tüm bu çalışmalar, Gezi eylemlerinin desteklenmesinin anlaşılmasına ve açıklanmasına katkı sunmuşlardır.

Tartışma ve Sonuç

Sosyal psikoloji perspektifinden kolektif eylemlere katılmanın belirleyicileri üzerine yazdığımız bu derlemede amacımız konuyla ilgili temel bilgileri özetlerken, konuyla alakalı güncel tartışmaları Türkçe alan yazına kazandırmaktı. Bu hedefle kolektif eylemlerin tanımı sunuldu, tanım güncel görüşlerle yeniden ele

alındı ve çeşitli, kolektif eylemlerin türleri örneklerle sunuldu. Sonrasında insanların neden kolektif eylemlere katıldıklarını açıklayan temel faktörler tanıtıldı (grupla özdeşim, etkililik inancı, öfke duygusu ve ahlaki motivasyonlar). Ayrıca alanda oldukça çok çalışılan Kolektif Eylemlerin Sosyal Kimlik Modeli tanıtıldı ve gruplar arası temas perspektifinden kolektif hareketlere katılmayla alakalı çalışmaların bulguları sunuldu.

Kolektif eylem çalışmalarına getirilen eleştirilerin başında gerçek davranıştan daha çok eyleme geçme niyetleriyle ilgilenilmesi gelmektedir. Bireylerin gerçek hayatta kolektif eylemlere katılma davranışlarını çalışmanın zorluklarından dolayı (protestocu gruba ulaşmanın zorluğu, bu tarz çalışmaların çok zaman alıcı ve masraflı olması gibi) ve bu davranışları deneysel olarak çalışmanın sınırlılıklarından dolayı, araştırmacılar daha çok kolektif eylemlere katılma *niyetlerine* odaklanmışlardır (bazı istisnai çalışmalar için bkz., Miller ve ark., 2009; Saguy ve ark., 2009; Ufkes ve ark., 2016). İnsanlar, sosyal istenilebilirlik (social desirability; Ganster et al., 1983) gerekçesiyle, anketlere ideal cevaplar verip hipotetik durumlar için kolektif eylemlere katılma niyetlerini yüksek belirtebilirler fakat gerçek yaşamda bu niyetler eyleme dönüşmeyebilir. Fakat çeşitli çalışmalar, eylemlere katılma niyetlerinin gerçek davranışın ve kolektif eylemlere katılmanın belirleyicileri olduklarını göstermişlerdir (De Weerd ve Klandermans, 1999; Webb ve Sheeran, 2006, meta-analiz için bkz.). Ayrıca kolektif eylemler daha çok nicel olarak çalışılırken, nitel çalışmalar ya da karma metot içeren çalışmalar daha az bulunmaktadır (van Zomeren ve ark., 2008). Kolektif eylemlere katılmış bireylerin söylediklerini incelemek, protestocuların içinde bulundukları bağlamları daha iyi anlamamızı sağlayabilir ve kıymetli bilgiler sunabilir (Odağ ve ark., 2022; Uluğ ve ark., 2022). Kolektif eylemlere katılma *niyetlerini* çalışmak kıymetli bilgiler sunsa da gelecekteki araştırmaların buldukları sonuçları *gerçek* kolektif eylemlere katılma *davranışıyla* da karma ve yenilikçi metotlarla (Örneğin Twitter tartışmalarının analizi için bkz., Morselli ve ark., 2021) incelemeleri faydalı olacaktır.

Kolektif eylemlere katılımın yordayıcısı olarak en çok çalışılmış dört temel fenomen (grupla özdeşim, etkililik inancı, öfke duygusu ve ahlaki motivasyonlar) haricinde başka faktörler de önemli rol oynayabilmektedir. Örneğin Miller ve arkadaşları (2009), ABD'de öğrenci örneklemlerinde gerçekleştirdikleri deneylerde, korkunun kolektif eylemlere katılımı olumsuz anlamda etkileyen güçlü bir faktör olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırma, korku dahil edilmediğinde etkililik inancının etkisinin abartılmış, öfke duygularının etkisinin ise bastırılmış olduğunu göstermiştir. Stefaniak ve arkadaşları da (2020) Polonda ve ABD'de gerçekleştirdikleri çalışmalarda artan korkunun sisteme karşı olan kolektif eylemlere katılma niyetinin azalmasıyla ilişkili olduğu göstermiştir. Fakat Ayanian ve arkadaşları (2021) Rusya, Ukrayna ve Hong Kong bağlamlarında korku ve kolektif hareketlere katılma arasında istatiksel anlamda bir ilişki bulmazken, bu ikisi arasında Türkiye'de pozitif yönde bir ilişki olduğu saptamışlardır. Bu çelişkili sonuçların sebebi, çok sayıda kontrol değişkeninin kullanılması, araştırmanın liberal batılı olmayan ülkelerde yürütülmüş olması olabilir. Gelecek çalışmalar, farklı ülke bağlamlarında, bu tip farklı sonuçların neden ve nasıl ortaya çıktığını anlamlandırmaya odaklanabilir.

Önceki kolektif eylem modellemelerinde göz ardı edilmiş (örneğin; van Zomeren ve ark., 2008, 2012) fakat kolektif eylemlere katılma motivasyonunu belirleyen bir başka faktör ise algılanan tehdittir (gerçekçi ve sembolik tehdit; Stephan ve Stephan, 2000). Çakal ve arkadaşları (2016a) algılanan tehditlerin hem avantajlı grup hem de dezavantajlı grup üyelerinin artan kolektif eylemlere katılma motivasyonuyla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca algılanan grupla özdeşleşme ve gruplar arası temas değişkenleriyle kolektif eylemlere katılma niyetlerindeki artış arasındaki ilişkilerin kısmi olarak algılanan tehditle açıklandığını göstermişlerdir. Shepherd ve arkadaşları (2018) gerçekleştirdikleri iki çalışmada, katılımcılara gelecekte zamanda ülkelerindeki tahmini mülteci yüzdesini çok (manipülasyon grubu) veya az (kontrol grubu) söyleyerek mültecilerden algılanan tehdit ile mülteciler karşıtı kolektif eylemlere katılma niyetleri arasındaki ilişkiyi

incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, mültecilerden algılanan tehdit, önce onlara yönelik olumsuz duyguları (Çalışma 1'de kolektif endişe, öfke ve korku; Çalışma 2'de sadece korku), devamında onlara yönelik önyargıları ve bu faktörler aracılığıyla da mülteci karşıtı kolektif eylemlere katılma niyetlerini yordamıştır. Yitmen ve Verkuyten'in (2020) araştırma bulguları, Suriyeli göçmenleri daha fazla tehdit olarak algılayan Türklerin, artan olumsuz duygular (öfke, nefret, rahatsızlık hissi gibi) aracılığıyla, Suriyeli mültecilerin haklarını desteklemede daha az istekli olduklarını göstermiştir. Gelecek çalışmaların algılanan tehdidin diğer motivasyonlarla beraber (örneğin ahlaki motivasyonlar ve grupla özdeşim) kolektif hareketlere katlıma niyetlerini nasıl belirlediğini teorik ve ampirik olarak çalışmaları konuyla ilgili bilgi birikimimizi artıracaktır.

Kolektif eylemlere katılmayı etkileyen bir diğer önemli faktör de sosyal normlardır. Genel çoğunluğun ne yaptığına ilişkin algıyı karakterize eden normlar tanımlayıcı normlar (descriptive norms) olarak tanımlanırken, çoğu insanın onayladığı veya onaylamadığı şeylerin algısını karakterize eden normlar, buyruksal normlar (injunctive norms) olarak tanımlanmıştır (Cialdini ve ark., 1991). Ayrımcılığın kabul edilmediği ve hoş karşılanmadığı durumlarda buyruksal bir norm, avantajlı grup üyelerinin değişmesine yol açabilir (Smith ve Louis, 2008). Çoğunluğun onaylamadığı veya hoş görmediği davranışlara (örn., ayrımcılık) karşı kolektif eylemler yapılırsa, bu olumsuz davranışı onaylayan insanların olumsuz davranışlarında azalma olabilir. Özellikle bu eylemlere avantajlı grup üyelerinin dezavantajlılarla dayanışma-amaçlı gösterilere katıldığı ve ayrımcı davranışı kınadığı görülüyorsa katılmayan avantajlı grup üyelerinin ayrımcılığı azalabilir (Louis, 2009). Öte yandan tanımlayıcı normlar, buyruksal normların tam aksine, olumsuz davranışın azalmasına değil artmasına sebep olabilir. Örneğin, kadınlara yönelik şiddeti durdurmak için yapılan bir gösteride "kadınlara en çok şiddet uygulayan ülkeyiz" şeklinde yapılan eleştirel bir slogan diğer insanlarda kadınlara şiddet uygulamanın normal olduğu ve hali hazırda birçok kişi tarafından yapıldığı algısı yaratabilir. Yani, tanımlayıcı norm, yapılan eylemin olumsuz olduğu durumlarda da normatif olarak algılanmasına yol açabilir (Smith ve Louis, 2008). Bu durumda sosyal değişiklik için yapılan kolektif eylem amacından sapabilir. Kolektif eylemlere katılmanın içinde bulunulan grubun normlarına göre son derece olumsuz olarak algılandığı bağlamlarda, katılma niyetlerinin azalması beklenirken, kolektif eylemlerin demokratik yaşamın normal ve sağlıklı bir parçası olduğu normunun öne çıkarıldığı bağlamlarda katılma niyetlerinin artması beklenir. Gözlemcilerin algısına odaklanan güncel bir çalışma avantajlı gruptan gelen destekçilerin protestoya dahil olmasının dayanışmanın normal bir davranış ve protestonun barışçıl olacağı inancını kuvvetlendirdiğini göstermiştir (Kutlaca ve ark. 2022). Üç deneyden oluşan çalışmada, kendi grubunun ahlaki yargısının göçmenlere karşı olumlu olduğu geri bildirimini verilmesinin, göçmenleri destekleyen katılmayı artırdığını göstermiştir (Vázquez ve ark., 2022). Bir başka yeni çalışma ise ahlaki inançların ihlal edildiği algısının hem normatif hem de normatif olmayan kolektif eylemlere katılmayı belirlediğini ve bunun da fikir temelli grupla özdeşleşmenin aktif olmasından dolayı olduğunu göstermiştir (Pauls ve ark. 2022).

Günümüzde sosyal normların kolektif eylemler üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar normların dinamik ve statik yönlerine odaklanmaya başlamışlardır. Dinamik normlar, normlarda meydana gelen zamana bağlı değişikliklere vurgu yaptıkları ve değişim eğilimine odaklandıkları için algılar ve davranışlar buna göre ayarlanabilmektedir (Sparkman ve Walton, 2017). Örneğin, Eraslan ve Çakal (2022) tarafından 2019 yılında Brexit destekçileri ve Avrupa birliği destekçileriyle yapılan deneysel araştırmalar, dinamik norm mesajlarının statik norm mesajlarına nazaran kolektif eylemlere katılma niyetleri üzerine daha etkili olduğunu bulmuşlardır. Bu araştırmalara göre, 2016 yılında yapılan Brexit referandumundan sonra Avrupa birliğinde kalmak için her geçen gün desteğin artığını ve bu değişikliğin daha da büyüyerek devam edebileceğini vurgulayan dinamik norm mesajı, Brexit'i durdurmak amacıyla yapılacak kolektif eylemlere katılma niyetleri üzerinde statik norm mesajından daha etkili olmuştur. Bu anlamlı farklılık mevcut norm mesajlarına karşıt davranış sergileyen Brexit destekçileri arasında bile kendini göstermiştir. Dinamik ve statik normların Türkiye'deki kolektif

eylemlere katılma niyetlerini nasıl ve ne zaman belirleyebileceği gibi soruların incelenmesi, kolektif eylemlere katılma niyetlerini belirleyen faktörleri daha iyi anlamamızı sağlayabilir. Normların kolektif eylemlere katılma niyetleri üzerine olan rolleriyle ilgili teorik açıklamaları sınayacak daha çok ampirik çalışmaya ihtiyaç vardır.

Bu derlemede gruplar arası temasın yanıltıcı bir adaletli ortam algısı yaratarak dezavantajlı grupların kolektif eylemlere katılma niyetini azaltma riskinden bahsedilmiştir (Dixon ve ark., 2012; Saguy ve ark., 2009; Wright ve Lubensky, 2009). Özellikle hangi durumlarda bu riskin oluştuğu ve bu etkiyle nasıl başa çıkılabileceği konularında daha derinlemesine araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır (bknz. Droogendyk ve ark., 2016; Becker ve ark., 2013). Diğer yandan, dezavantajlı grupla olumlu temasın, avantajlı grup üyelerini dayanışma temelli kolektif eylemlere katılmaya motive etme, olumsuz temasın ise bu motivasyonu azaltma potansiyeli vardır (Reimer ve ark., 2017; Selvanathan ve ark., 2018). Son çıkan çalışmalar sadece gruplar arası süreçlere değil, grup için süreçlere de odaklanmaktadır. Örneğin Begeny ve arkadaşları (2022) diğer grup üyelerinden olumlu ayırt edici muamele görmenin grubun bir bütün olarak değerli olduğu algısının artmasına ve bunun da kolektif eylemlere katılma motivasyonunun artmasına sebep olduğunu deneysel ve boylamsal çalışmalarla gösterdiler. Bu bakımdan yasa koyucuların, araştırmacıların ve eğitmenlerin hangi tür temasın, hangi gruplar üzerinde ve nasıl etkilerinin olduğunun farkında olması, bir uygulama gerçekleştirilmeden potansiyel risk ve faydalarını dikkatle değerlendirmeleri önemlidir.

Kolektif eylemleri inceleyen geleneksel yaklaşımlar daha kısıtlı bağlamlara ve süreçlere odaklandıkları için eleştirilmektedir. Kolektif Eylemlerin Sosyal Kimlik Modeli (van Zomeren ve ark., 2008), araştırmacılarca oldukça çok tanınmış olsa da modele yönelik çeşitli eleştiriler vardır. Örneğin, Adra ve arkadaşları (2020), çalışmalarında, Lübnan'da yaşayan kadın Filipinli çalışanların kolektif eylemlere katılma niyetlerini, etkililik inancı ile ilişkili bulurken, öfke duygusu ve grupla özdeşimle bir ilişki olmadığını bildirmişlerdir. Bu tarz sonuçlar modelin her bağlamda aynı şekilde çalışmayabileceğine yönelik sorular oluşturabilir. Araştırmacılar ayrıca bu modeldeki değişkenlerin yerleriyle ilgili farklı bakış açıları da ortaya koymuşlardır. Thomas ve arkadaşları (2012) algılanan ayrımcılığın ve kolektif etkililik inancının, kolektif kimlikle özdeşimi belirlediği ve kapsayıcı bir rolde olan özdeşleşmenin merkezde olup, kolektif eylemlere katılmayı belirlediği şeklindeki alternatif modeli önermişlerdir.

Araştırmacılar, kolektif eylemler gibi çok katmanlı, çok sebepli, dinamik ve bağlama göre değişen davranışları, klasik bir bakış açısıyla, yani sadece düşünme ve duygu temellerinde araştırmanın yarattığı problemleri de tartışmışlardır (Bou Zeineddine ve Leach, 2021). Sosyal psikolojide ihtiyaç duyulan, bağımsız araştırma sonuç raporlarından ziyade, birbirinden bağımsız gibi görünen noktaları birleştirerek farklı bakış açılarını bir arada görmemizi sağlayacak, biriken bilgiyi toplayarak bütüncül teorik ve ampirik bilgiyi içeren ve bu sayede daha genellenebilir bir model sunan yaklaşımlardır (Ellemers, 2013). Bunu gerçekleştirmenin yolu da birey ve çevresinin aynı anda yaşadığı karmaşık ama uyum sağlayabilen değişimleri içeren (yani bir sistem içindeki sistemlerin değişimini içeren) meta-sistemler yaklaşımıdır (Bou Zeineddine ve Leach, 2021; Eidelson, 1997; Nowak ve Vallacher, 2019). Meta-sistemler yaklaşımıyla incelenmesine ihtiyaç duyulan konuların başında insanların ne zaman ve neden yıkıcı eylemlere yöneldiği sorusu gelmektedir. Yine bu yaklaşımla eyleme geçmeyi tetikleyen kaynama noktası neye göre belirlenmektedir veya protestocu grupla özdeşim düzeyleri neden farklılaşmaktadır soruları incelenebilir Son olarak, kolektif eylemlere katılmayla ilgili olan normlar ve bunları belirleyen dünya görüşleri nasıl etkili olmakta ve belirlenmektedir gibi konuların çalışılması yararlı olabilir (Becker ve Tausch, 2015; Bou Zeineddine ve Leach, 2021; Louis ve ark., 2020; Nowak ve Vallacher, 2019).

Kolektif eylemler, sadece eşitsizliklere karşı yapılan hareketler değillerdir. Var olan sistemi destekleyen eylemler (Jost ve ark., 2017), politik tüketim yoluyla boykot veya destek alımları (Ackermann ve

Gundelach, 2020) ve çevre dostu aktivizm (Geiger ve ark., 2021; Sloot ve ark., 2018) gibi daha farklı hedefler için de kolektif eylemler gerçekleşmektedir. Aşırı otokratik liderleri veya sistemleri destekleyen kolektif eylemlere katılmak, aşı karşıtlığı, mülteci karşıtlığı ve artan çevre felaketlerine önlem alınması için protestolara katılmak gibi güncel sosyal problemleri inceleyen çalışmalar alan yazına katkı sağlarken, karar vericiler ve aktivist grupların da stratejik kararlar almalarında faydalı olacaktır. Göçmen karşıtı normatif ve normatif olmayan kolektif eylemlere katılmayı Polonya'da test eden güncel bir çalışma ulusla özdeşleşmenin değil, ulusal narsisizmin belirlediğini hem kesitsel hem de boylamsal olarak ortaya koymuştur (Górska ve ark. 2020). Türkiye'de de artan göçmen sayısı ve onların tekrar göç etme niyetleri güncel bir konudur (Özkan ve ark., 2021). Göçmen karşıtı kolektif eylemlere katılmayı belirleyen faktörlerin daha çok çalışılması bilgilendirici olacaktır.

Psikoloji literatüründeki pek çok teori gibi, kolektif eylemlere katılma motivasyonları çoğunlukla batılı, eğitimli, sanayileşmiş, zengin ve demokratik kültürlerde çalışılmıştır (Henrich ve ark., 2010). Fakat, kültürel farklılıklara göre kolektif eylemlere katılma niyetlerini belirleyen faktörler değişiklik gösterebilir. Öne sürülen kolektif modellerin başka ülkelerde ve kültürlerde çalışılması, modelin genellenebilirliğiyle ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Örneğin, Stewart ve arkadaşları (2016), Kolektif Eylemlerin Sosyal Kimlik Modeli ve Sosyal Baskınlık Teorisini Arap baharını destekleyen protestolara katılma niyeti bağlamında, Türkiye'nin de dahil olduğu 12 farklı ülkede test ederek her iki modeli destekleyen kanıtlar sağlamakla birlikte, her iki modelin bütünleştirildiği bir modelin istatistiksel açıdan kolektif eylemlere katılmayı en iyi yordadığını göstermişlerdir.

Tüm bu çalışmaların derlenmesinden ve bakış açılarının tartışılmasından sonra, gerçekleştirilen çalışma sayısı her ne kadar yüksek olsa da kolektif eylemler üzerine teorik ve ampirik anlamda daha çok çalışmaların yapılmasının ihtiyaç olduğu sonucuna varılmaktadır. Yapılan çalışmalarda saptanan eksikliklerin başında kolektif eylemlere katılma niyetleri üzerine fazlaca odaklanıp gerçek davranışla yeterince ilgilenilmemesi ve kolektif hareketleri belirleyen dört temel faktörü (grupla özdeşim, etkililik inancı, öfke duygusu ve ahlaki motivasyonlar) incelerken, diğer faktörlerin (korku ve algılanan tehdit gibi) potansiyel rollerin göz ardı edilmesi gelmektedir. Kolektif Eylemlerin Sosyal Kimlik Modelindeki değişkenlerin sıra ve yönleri üzerine alternatif çalışmalara yapılabilir. Gelecek çalışmalar sosyal normların ve gruplar arası temasın kolektif eylemler üzerine olan rolünü daha derinlemesine inceleyebilirler. Özellikle bağımsız gibi görünen çalışmaları bütüncül olarak açıklayabilecek çalışmaların alan yazına katkı sunacağını düşünülmektedir. Artan göçmen düşmanlığı ve otoriterleşme üzerine, sosyal gelişme karşıtı kolektif eylemler bağlamında özgün çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Son olarak erişimi kolay üniversite öğrencileri ve elit gruplar yerine, doğu ülkelerinde, az eğitimli, sanayileşmede gecikmiş, zengin olmayan ve daha az demokratik yerler üzerine daha çok çalışmalar yapılmasını önerilmektedir.

Kaynaklar

Acar, Y. G. (2018). Gezi'den sonra ne oldu? Güçlenmenin, politikleşmenin ve örgütlenmenin kolektif eylemlerdeki rolü [What happened after Gezi? The role of empowerment, politicization, and organizing in collective action]. *Türk Psikoloji Yazıları, 21,* 62-78.

Ackermann, K. ve Gundelach, B. (2020). Psychological roots of political consumerism: Personality traits and participation in boycott and buycott. *International Political Science Review,* https://doi.org/10.1177/0192512120959683

Adra, A., Harb, C., Li, M. ve Baumert, A. (2020). Predicting collective action tendencies among Filipina domestic workers in Lebanon: Integrating the Social Identity Model of Collective Action and the role

of fear. *Group Processes & Intergroup Relations*, *23*(7), 967-978. https://doi.org/10.1177/1368430219885180

Akkuş, B., Postmes, T., Stroebe, K. ve Baray, G. (2020). Cultures of conflict: Protests, violent repression, and community values. *British Journal of Social Psychology*, *59*, 49-65. https://doi.org/10.1111/bjso.12328

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. New York, NY: Addison-Wesley

Ayanian, A. H., Tausch, N., Acar, Y. G., Chayinska, M., Cheung, W. Y. ve Lukyanova, Y. (2021). Resistance in repressive contexts: A comprehensive test of psychological predictors. *Journal of Personality and Social Psychology*, *120*(4), 912. https://doi.org/10.1037/pspi0000285

Bağcı, S. C., Stathi, S. ve Piyale, Z. E. (2019). When imagining intergroup contact mobilizes collective action: The perspective of disadvantaged and advantaged groups. *International Journal of Intercultural Relations*, *69*, 32-43. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2018.12.003

Begeny, C. T., van Breen, J., Leach, C. W., van Zomeren, M. ve Iyer, A. (2022). The power of the ingroup for promoting collective action: How distinctive treatment from fellow minority members motivates collective action. *Journal of Experimental Social Psychology*, *101*, 104346. https://doi.org/10.1016/j.jesp.2022.104346

Bamberg, S., Rees, J. ve Seebauer, S. (2015). Collective climate action: Determinants of participation intention in community-based pro-environmental initiatives. *Journal of Environmental Psychology*, *43*, 155-165. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.06.006

Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. W H Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co.

Becker, J. C. ve Tausch, N. (2015). A dynamic model of engagement in normative and non-normative collective action: Psychological antecedents, consequences, and barriers. *European Review of Social Psychology*, *26*(1), 43-92. https://doi.org/10.1080/10463283.2015.1094265

Becker, J.C., Wright, S.C., Lubensky, M.E. ve Zhou, S. (2013). Friend or Ally: Whether cross-group contact undermines collective action depends what advantaged group members say (or don't say). *Personality and Social Psychology Bulletin*, *39*(4), 442- 455. doi: 10.1177/0146167213477155

Bou Zeineddine, F. ve Leach, C. W. (2021). Feeling and thought in collective action on social issues: Toward a systems perspective. *Social and Personality Psychology Compass*, *15*(7). https://doi.org/10.1111/spc3.12622

Breuer, J. ve Freud, S. (1955). *Studies on hysteria* (Standard ed., Vol. II). London: Hogarth. (Original work published 1893-1895)

Bushman, B. J. (2002). Does venting anger feed or extinguish the flame? Catharsis, rumination, distraction, anger, and aggressive responding. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *28*, 724–731. https://doi.org/10.1177/0146167202289002

Bushman, B. J., Baumeister, R. F. ve Stack, A. D. (1999). Catharsis, aggression, and persuasive influence: Self-fulfilling or self-defeating prophecies? *Journal of Personality and Social Psychology*, *76*, 367-376. https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.3.367

Cheung, W. Y., Sedikides, C., Wildschut, T., Tausch, N. ve Ayanian, A. H. (2017). Collective nostalgia is associated with stronger outgroup-directed anger and participation in ingroup-favoring collective action. *Journal of Social and Political Psychology*, *5*(2), 301-319. https://doi.org/10.5964/jspp.v5i2.697

Cialdini, R. B., Kallgren, C. A. ve Reno, R. R. (1991). A focus theory of normative conduct: A theoretical refinement and reevaluation of the role of norms in human behavior. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 24, pp. 201-234). Academic Press.

Cohen-Chen, S., Halperin, E., Crisp, R. J. ve Gross, J. J. (2014). Hope in the Middle East: Malleability beliefs, hope, and the willingness to compromise for peace. *Social Psychological and Personality Science*, *5*,67–75. https://doi.org/10.1177/1948550613484499

Cohen-Chen, S. ve Van Zomeren, M. (2018). Yes we can? Group efficacy beliefs predict collective action, but only when hope is high. *Journal of Experimental Social Psychology*, *77*, 50-59. https://doi.org/10.1016/j.jesp.2018.03.016

Çakal, H., Eller, A., Sirlopú, D. ve Pérez, A. (2016b). Intergroup relations in Latin America: Intergroup contact, common ingroup identity, and activism among indigenous groups in Mexico and Chile. *Journal of Social Issues*, *72*(2), 355-375. https://doi.org/10.1111/josi.12170

Çakal, H., Halabi, S., Cazan, A. M. ve Eller, A. (2021). Intergroup contact and endorsement of social change motivations: The mediating role of intergroup trust, perspective-taking, and intergroup anxiety among three advantaged groups in Northern Cyprus, Romania, and Israel. *Group Processes & Intergroup Relations, 24*(1), 48-67. https://doi.org/10.1177/1368430219885163

Çakal, H., Hewstone, M., Güler, M. ve Heath, A. (2016a). Predicting support for collective action in the conflict between Turks and Kurds: Perceived threats as a mediator of intergroup contact and social identity. *Group Processes ve Intergroup Relations*, *19*(6), 732-752. https://doi.org/10.1177/1368430216641303

Çakal, H., Hewstone, M., Schwaer, G. ve Heath, A. (2011). An investigation of the social identity model of collective action and the "sedative" effect of intergroup contact amongst Black and White students in South Africa. *British Journal of Social Psychology*, *50*, 606–27. doi: 10.1111/j.2044–8309.2011.02075.x

Demirdağ, A. ve Hasta, D. (2019). Threat perception and perspective taking as mediators between competitive victimhood and evaluations of collective action: The Gezi Park protests. *Political Psychology*, *40*(5), 953-971. https://doi.org/10.1111/pops.12564

De Weerd, M. ve Klandermans, B. (1999). Group identification and political protest: Farmers` protests in the Netherlands. *European Journal of Social Psychology*, *29*(8), 1073-1095. https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0992(199912)29:8<1073::AID-EJSP986>3.0.CO;2-K

Dixon, J., Cakal, H., Khan, W., Osmany, M., Majumdar, S. ve Hassan, M. (2017). Contact, political solidarity and collective action: An Indian case study of relations between historically disadvantaged communities. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, *27*(1), 83-95. https://doi.org/10.1002/casp.2296

Dixon, J., Durrheim, K., Thomae, M., Tredoux, C., Kerr, P. ve Quayle, M. (2015). Divide and rule, unite and resist: Contact, collective action and policy attitudes among historically disadvantaged groups. *Journal of Social Issues*, *71*(3), 576-596. https://doi.org/10.1111/josi.12129

Dixon, J.A., Durrheim, K. ve Tredoux, C. (2007). Intergroup contact and attitudes toward the principle and practice of racial equality. *Psychological Science*, *18*, 867–872. https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2007.01993.x

Dixon, J., Levine, M., Reicher, S. ve Durrheim, K. (2012). Beyond prejudice: Are negative evaluations the problem and is getting to like one another more the solution? *Behavioral and Brain Sciences*, *35*, 411–425. https://doi.org/10.1017/S0140525X11002214

Dixon, J., Tropp, L. R., Durrheim, K. ve Tredoux, C. G. (2010) "Let them eat harmony": Prejudice reduction and the political attitudes of historically disadvantaged groups. *Current Directions in Psychological Science 19*:76–80. https://doi.org/10.1177/0963721410363366

Droogendyk, L., Wright, S. C., Lubensky, M. ve Louis, W. R. (2016). Acting in solidarity: Cross-group contact between disadvantaged group members and advantaged group allies. *Journal of Social Issues*, *72*(2), 315-334. https://doi.org/10.1111/josi.12168

Drury, J. ve Reicher, S. D. (2000). Collective action and psychological change: The emergence of new social identities. *British Journal of Social Psychology*, *39*, 579–604. https://doi.org/10.1348/014466600164642

Drury, J. ve Reicher, S. D. (2005). Explaining enduring empowerment: A comparative study of collective action and psychological outcomes. *European Journal of Social Psychology*, *35*, 35–38. https://doi.org/10.1002/ejsp.231

Eidelson, R. J. (1997). Complex adaptive systems in the behavioral and social sciences. *Review of General Psychology*, *1*, 42–71. https://doi.org/10.1037/1089-2680.1.1.42

Elgin, V. M. ve Mamatoğlu, N. (2014). Gezi Parkı olayları: namus kültürü ve çatışma çözüm tarzları açısından bir değerlendirme. *Alternative Politics/Alternatif Politika*, *6*(1).

Ellemers, N. (1993). The influence of socio-structural variables on identity management strategies. In W. Stoebe ve M. Hewstone (Eds.), *European Review of Social Psychology* (Vol. 4, pp. 27-57). Chichester, England: Wiley.

Ellemers, N. (2013). Connecting the dots: Mobilizing theory to reveal the big picture in social psychology (and why we should do this). *European Journal of Social Psychology*, *43*, 1–8. https://doi.org/10.1002/ejsp.1932

Eraslan, E. G. ve Çakal, H. (2022). Dynamic Norms Can Encourage Attitudinal Change: Normative and Counternormative Political Attitudes [Yayınlanmak üzere gönderilen yazı]. School of Psychology, Keele University.

Fingerhut, A. W. (2011). Straight allies: What predicts heterosexuals' alliance with the LGBT community? *Journal of Applied Social Psychology*, *41*, 2230– 2248. https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2011.00807.x

Fischer, A. H. ve Roseman, I. J. (2007). Beat them or ban them: The characteristics and social functions of anger and contempt. *Journal of Personality and Social Psychology*, *93*(1), 103–115. https://doi.org/10.1037/0022-3514.93.1.103

Gamson, W. A. (1992). The social psychology of collective action. In A. D. Morris ve C. M. Muller (Eds.), *Frontiers in social movement theory* (pp. 53–76). New Haven, CT: Yale University Press.

Ganster, D. C., Hennessey, H. W. ve Luthans, F. (1983). Social desirability response effects: Three alternative models. *Academy of Management Journal*, *26*(2), 321-331. https://doi.org/10.5465/255979

Geiger, N., Swim, J. K., Gasper, K., Fraser, J. ve Flinner, K. (2021). How do I feel when I think about taking action? Hope and boredom, not anxiety and helplessness, predict intentions to take climate action. *Journal of Environmental Psychology*, *76*, 101649. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2021.101649

Gezici-Yalçın, M. ve Uluğ, Ö. M. (2017). "Gezi, bardağı taşıran son damlaydı": Sosyal psikolojik bir perspektifle Gezi Parkı isyanını anlamak ("Gezi was the last drop": Understanding the Gezi Park protests from a social psychological perspective). *Türk Psikoloji Yazıları*, *20* (Special Issue), 96–109.

Górska, P., Stefaniak, A., Marchlewska, M., Matera, J., Kocyba, P., Łukianow, M., Malinowska, K. ve Lipowska, K. (2022). Refugees unwelcome: Narcissistic and secure national commitment differentially predict collective action against immigrants and refugees. *International Journal of Intercultural Relations*, *86*, 258-271. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.11.009

Haidt, J., Rosenberg, E. ve Hom, H. (2003). Differentiating diversities: Moral diversity is not like other kinds. *Journal of Applied Social Psychology*, *33*, 1–36. https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2003.tb02071.x

Halperin, E. (2013). Emotion, emotion regulation, and conflict resolution. *Emotion Review*, *6*, 68–76. https://doi.org/10.1177/1754073913491844

Hässler, T., Ullrich, J., Bernadino, M., Shnabel, N., van Laar, C., Valdenegro, D., Sebben, S., Tropp, L. R., Visintin, E. P., González, R., Ditlmann, R. K., Abrams, D., Selvanathan, H. P., Branković, M., Wright, S., von Zimmermann, J., Pasek, M., Aydin, A. L., Žeželj, I., . . . Ugarte, L. M. (2020). A large-scale

test of the link between intergroup contact and support for social change. *Nature Human Behaviour*, *4*, 380–386. https://doi.org/10.1038/s41562-019-0815-z

Henrich, J., Heine, S. J. ve Norenzayan, A. (2010). Most people are not WEIRD. *Nature*, *466*(7302), 29. https://doi.org/10.1038/466029a

Hornberger, R. H. (1959). The differential reduction of aggressive responses as a function of interpolated activities. *American Psychologist*, *14*, 354.

Iyer, A., Schmader, T. ve Lickel, B. (2007). Why individuals protest the perceived transgressions of their country: The role of anger, shame, and guilt. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *33*(4), 572-587. https://doi.org/10.1177/0146167206297402

Jost, J. T., Becker, J., Osborne, D. ve Badaan, V. (2017). Missing in (collective) action: Ideology, system justification, and the motivational antecedents of two types of protest behavior. *Current Directions in Psychological Science*, *26*, 99–108. https://doi.org/10.1177/0963721417690633

Klandermans, B. (1984). Mobilization and participation: Social psychological expansions of resource mobilization theory. *American Sociological Review*, *49*, 583-600. https://doi.org/10.2307/2095417

Klandermans, B. (1997). *The Social Psychology of Protest.* Oxford, England: Basil Blackwell.

Kutlaca, M., Radke, H.R.M. ve Becker, J.C. (2022), The Impact of Including Advantaged Groups in Collective Action Against Social Inequality on Politicized Identification of Observers From Disadvantaged and Advantaged Groups. *Political Psychology*, *43*: 297-315. https://doi.org/10.1111/pops.12755

Louis, W.R. (2009), Collective Action—and Then What?. *Journal of Social Issues*, *65*: 727-748. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01623.x

Louis, W., Thomas, E., McGarty, C., Lizzio-Wilson, M., Amiot, C. ve Moghaddam, F. (2020). The volatility of collective action: Theoretical analysis and empirical data. *Political Psychology*, *41*, 35–74. https://doi.org/10.1111/pops.12671

Mackie, D. M., Devos, T. ve Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology*, *79*(4), 602. https://doi.org/10.1037//0022-3514.79.4.602

Mazzoni, D., van Zomeren, M. ve Cicognani, E. (2015). The motivating role of perceived right violation and efficacy beliefs in identification with the Italian water movement. *Political Psychology*, *36*(3), 315-330. https://doi.org/10.1111/pops.12101

Miller, D. A., Cronin, T., Garcia, A. L. ve Branscombe, N. R. (2009). The relative impact of anger and efficacy on collective action is affected by feelings of fear. *Group Processes and Intergroup Relations*, *12*, 445–462. https://doi.org/10.1177/1368430209105046

Morselli, D., Passini, S. ve McGarty, C. (2021). Sos Venezuela: an analysis of the anti-Maduro protest movements using Twitter. *Social Movement Studies*, *20*(5), 509-530. https://doi.org/10.1080/14742837.2020.1770072

Mummendey, A., Kessler, T., Klink, A. ve Mielke, R. (1999). Strategies to cope with negative social identity: Predictions by social identity theory and relative deprivation theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76 (2), 229–245. https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.2.229

Nelson, J. A., Liss, M., Erchull, M. J., Hurt, M. M., Ramsey, L. R., Turner, D. L. ve Haines, M. E. (2008). Identity in action: Predictors of feminist self-identification and collective action. Sex Roles, *58*(9), 721-728. https://doi.org/10.1007/s11199-007-9384-0

Nowak, A. ve Vallacher, R. R. (2019). Nonlinear societal change: The perspective of dynamical systems. *British Journal of Social Psychology*, *58*(1), 105-128. https://doi.org/10.1111/bjso.12271

Odağ, Ö., Uluğ, Ö.M., Kanık, B. ve Maganić, M. M. (2022), Exploring the Context-Sensitivity of Collective Action Motivations and the Mobilizing Role of Social Media: A Comparative Interview Study With Activists in Germany and Turkey. *Political Psychology*. https://doi.org/10.1111/pops.12836

Odağ, Ö., Uluğ, Ö. M. ve Solak, N. (2016). "Everyday I am çapuling": Identity and collective action through social network sites in the Gezi Park protests in Turkey. *Journal of Media Psychology, 28,* 148–159. http:// dx.doi.org/10.1027/1864-1105/a000202

Olson, M. (1968). *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Özkan, Z., Dhont, K. ve Abrams., D. (2022). Intergroup Contact and Solidarity-based Collective Action: The Role of Affective and Identity-based Processes. [Yayınlanmak üzere gönderilen yazı]. School of Psychology, University of Kent.

Özkan, Z., Ergün, N. ve Çakal, H. (2021). Positive versus negative contact and refugees' intentions to migrate: The mediating role of perceived discrimination, life satisfaction and identification with the host society among Syrian refugees in Turkey. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, *31*(4), 438-451. https://doi.org/10.1002/casp.2508

Pauls, I. L., Shuman, E., van Zomeren, M., Saguy, T. ve Halperin, E. (2022). Does crossing a moral line justify collective means? Explaining how a perceived moral violation triggers normative and nonnormative forms of collective action. *European Journal of Social Psychology, 52,* 105– 123. https://doi.org/10.1002/ejsp.2818

Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, *90*(5), 751–783. https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751

Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2011). *When groups meet: The dynamics of intergroup contact*. Hove, UK: Psychology Press.

Radke, H. R., Kutlaca, M., Siem, B., Wright, S. C. ve Becker, J. C. (2020). Beyond allyship: Motivations for advantaged group members to engage in action for disadvantaged groups. *Personality and Social Psychology Review*, *24*(4), 291-315. https://doi.org/10.1177/1088868320918698

Reicher, S. D. (1984). The St. Paul's riot: An explanation of the limits of crowd action in terms of a social identity model. *European Journal of Social Psychology, 14*(2), 1–21. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420140102

Reicher, S. D. (1996). Social identity and social change: Rethinking the context of social psychology. In P. Robinson (Ed.), *Social groups and identities: Developing the legacy of Henri Tajfel* (pp. 317–337). Oxford, England: Butterworth-Heinemann

Reimer, N. K., Becker, J. C., Benz, A., Christ, O., Dhont, K., Klocke, U., Neji, S., Rychlowska, M., Schmid, K. ve Hewstone, M. (2017). Intergroup contact and social change: Implications of negative and positive contact for collective action in advantaged and disadvantaged groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *43*(1), 121–136. https://doi.org/10.1177/0146167216676478

Runciman, W. G. (1966). *Relative deprivation and social justice: A study of attitudes to social inequality in twentieth- century England*. Berkeley, CA: University of California Press.

Saab, R., Tausch, N., Spears, R. ve Cheung, W. Y. (2015). Acting in solidarity: Testing an extended dual pathway model of collective action by bystander group members. *British Journal of Social Psychology*, *54*(3), 539-560. https://doi.org/10.1111/bjso. 12095

Sabucedo, J. M., Dono, M., Alzate, M. ve Seoane, G. (2018). The importance of protesters' morals: Moral obligation as a key variable to understand collective action. *Frontiers in psychology, 9,* 418. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00418

Saguy, T., Tausch, N., Dovidio, J. F. ve Pratto, F. (2009). The irony of harmony: Intergroup contact can produce false expectations for equality. *Psychological Science*, *20*(1), 114-121. https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02261.x

Selvanathan, H. P., Techakesari, P., Tropp, L. R. ve Barlow, F. K. (2018). Whites for racial justice: How contact with Black Americans predicts support for collective action among White Americans. *Group Processes & Intergroup Relations*, *21*(6), 893-912. https://doi.org/10.1177/1368430217690908

Sengupta, N.K. ve Sibley, C.G. (2013). Perpetuating one's own disadvantage: Intergroup contact enables the ideological legitimation of inequality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *39*(11), 1391–1403. https://doi.org/10.1177/0146167213497593

Shepherd, L., Fasoli, F., Pereira, A. ve Branscombe, N. R. (2018). The role of threat, emotions, and prejudice in promoting collective action against immigrant groups. *European Journal of Social Psychology*, *48*(4), 447-459. https://doi.org/10.1002/ejsp.2346

Simon, B. ve Klandermans, B. (2001). Politicized collective identity: A social-psychological analysis. *American Psychologist*, *56*(4), 319–331. https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.4.319

Simon, B., Loewy, M., Stürmer, S., Weber, U., Freytag, P., Habig, C., Kampmeier, C. ve Spahlinger, P. (1998). Collective identification and social movement participation. *Journal of Personality and Social Psychology*, *74*(3), 646–658. https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.3.646

Skitka, L. J. (2010). The psychology of moral conviction. *Social and Personality Psychology Compass*, *4*(4), 267-281. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00254.

Skitka, L. J., Bauman, C. W. ve Sargis, E. G. (2005). Moral Conviction: Another Contributor to Attitude Strength or Something More? *Journal of Personality and Social Psychology*, *88*(6), 895–917. https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.6.895

Sloot, D., Kutlaca, M., Medugorac, V. ve Carman, P. (2018). Recycling alone or protesting together? Values as a basis for pro-environmental social change actions. *Frontiers in Psychology*, *9*, 1229. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01229

Smith, C. A. ve Lazarus, R. S. (1990). Emotion and adaptation. In L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 609–637). New York, NY: Guilford

Smith, J. R. ve Louis, W. R. (2008). Do as we say and as we do: The interplay of descriptive and injunctive group norms in the attitude–behaviour relationship. *British Journal of Social Psychology*, *47*(4), 647-666. https://doi.org/10.1348/014466607X269748

Smith, H. J. ve Ortiz, D. J. (2002). Is it just me?: The different consequences of personal and group relative deprivation. In I. Walker ve H. J. Smith (Eds.), *Relative deprivation: Specification, development, and integration* (pp. 91–115). Cambridge University Press

Smith, H. J., Pettigrew, T. F., Pippin, G. M. ve Bialosiewicz, S. (2012). Relative deprivation: A theoretical and meta- analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, *16*(3), 203–232. https://doi.org/10.1177/1088868311430825

Smith, H. J. ve Spears, R. (1996). Ability and outcome evaluations as a function of personal and collective (dis)advantage: A group escape from individual bias. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *22*(7), 690–704. https://doi.org/10.1177/0146167296227004

Smith, H. J., Spears, R. ve Oyen, M. (1994). "People like us": The influence of personal deprivation and group membership salience on justice evaluations. *Journal of Experimental Social Psychology*, *30*(3), 277–299. https://doi.org/10.1006/jesp.1994.1013

Sparkman, G. ve Walton, G. M. (2017). Dynamic norms promote sustainable behavior, even if it is counternormative. *Psychological Science*, *28*(11), 1663-1674. https://doi.org/10.1177/0956797617719950

Spears, R., Jetten, J. ve Doosje, B. (2001). The (il)legitimacy of in-group bias: From social reality to social resistance. In J. Jost ve B. Major (Eds.), *The psychology of legitimacy: Emerging perspectives on ideology, justice, and intergroup relations* (pp. 332–362). New York: Cambridge University Press.

Stefaniak, A., Mallett, R. K. ve Wohl, M. J. (2020). Zero-sum beliefs shape advantaged allies' support for collective action. *European Journal of Social Psychology*, *50*(6), 1259-1275. https://doi.org/10.1002/ejsp.2674

Stephan, W. G. ve Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. In S. Oskamp (Ed.), *Reducing prejudice and discrimination* (pp. 23–45). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Stewart, A. L., Leach, C. W., Bilali, R., Çelik, A. B. ve Cidam, A. (2019). Explaining different orientations to the 2013 Gezi Park demonstrations in Istanbul, Turkey. *British Journal of Social Psychology*, *58*(4), 829-852. https://doi.org/10.1111/bjso.12316

Stewart, A. L., Pratto, F., Bou Zeineddine, F., Sweetman, J., Eicher, V., Licata, L., Morselli, D., Saab, R., Aiello, A., Chryssochoou, X., Cichocka, A., Cidam, A., Foels, R., Giguère, B., Liu, L. I., Prati, F. ve van Stekelenburg, J. (2015). International support for the Arab uprisings: Understanding sympathetic collective action using theories of social dominance and social identity. *Group Processes & Intergroup Relations*, *19*, 6– 26. https://doi.org/10.1177/1368430214558310

Stouffer, S. A., Suchman, E. A., DeVinney, L. C., Star, S. A. ve Williams, R. M. (1949). *The American soldier: Vol. 1. Adjustment during army life*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Stürmer, S. ve Simon, B. (2004a). Collective action: Towards a dual-pathway model. In W. Stroebe, &M. Hewstone (Eds.), *European Review of Social Psychology* (Vol. 15, pp. 59–99). Hove, UK: Psychology Press

Stürmer, S. ve Simon, B. (2004b). The role of collective identification in social movement participation: A panel study in the context of the German gay movement. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *30*(3), 263–277. https://doi.org/10.1177/0146167203256690

Subasic, E., Reynolds, K. J. ve Turner, J. C. (2008). The political solidarity model of social change: Dynamics of self- categorization in intergroup power relations. *Personality and Social Psychology Review*, *12*(4), 330-352. https://doi.org/10. 1177/1088868308323223

Tajfel, H. (1978). The achievement of intergroup differentiation. In H. Tajfel (Ed.), *Differentiation between social groups* (pp. 77–100). London: Academic Press.

Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin ve S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Monterey, CA: Brooks/Cole.

Tausch, N. ve Becker, J. C. (2013). Emotional reactions to success and failure of collective action as predictors of future action intentions: A longitudinal investigation in the context of student protests in Germany. *British Journal of Social Psychology*, *52*(3), 525-542. https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.2012.02109.x

Tausch, N., Becker, J. C., Spears, R., Christ, O., Saab, R., Singh, P. ve Siddiqui, R. N. (2011). Explaining radical group behavior: Developing emotion and efficacy routes to normative and nonnormative collective action. *Journal of Personality and Social Psychology*, *101*(1), 129–148. https://doi.org/10.1037/a0022728

Tausch, N., Saguy, T. ve Bryson, J. (2015). How does intergroup contact affect social change?: Examining collective action and individual mobility intentions among members of disadvantaged groups. *Journal of Social Issue*, *71*(3), 536–553. https://doi.org/10.1111/josi.12127

Tetlock, P. E. (2002). Social functionalist frameworks for judgment and choice: Intuitive politicians, theologians, and prosecutors. *Psychological Review*, *109*(3), 451–471. https://doi.org/10.1037/0033-295X.109.3.451

Thomas, E. F., Mavor, K. I. ve McGarty, C. (2012). Social identities facilitate and encapsulate action relevant constructs: A test of the social identity model of collective action. *Group Processes & Intergroup Relations*, *15*(1), 75–88. https://doi. org/10.1177/1368430211413619

Tropp, L. R., Hawi, D. R., Van Laar, C. ve Levin, S. (2012). Cross-ethnic friendships, perceived discrimination, and their effects on ethnic activism over time: A longitudinal investigation of three ethnic minority groups. *British Journal of Social Psychology*, *51*(2), 257-272. https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.2011.02050.x

Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. ve Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Blackwell.

Ufkes, E. G., Calcagno, J., Glasford, D. E. ve Dovidio, J. F. (2016). Understanding how common ingroup identity undermines collective action among disadvantaged-group members. *Journal of Experimental Social Psychology*, *63*, 26-35. https://doi.org/10.1016/j.jesp.2015.11.006

Uluğ, Ö. M. ve Acar, Y. G. (2019). 'Names will never hurt us': A qualitative exploration of çapulcu identity through the eyes of Gezi Park protesters. *British Journal of Social Psychology*, *58*(3), 714-729. https://doi.org/10.1111/bjso.12305

Uluğ, Ö. M., Chayinska, M. ve Tropp, L. R. (2022). Conceptual, methodological, and contextual challenges in studying collective action: Recommendations for future research. *TPM: Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, *29*(1). https://doi.org/10.4473/TPM29.1.2

Uysal, M. S. ve Akfirat, S. A. (2021a). Formation of an emergent protester identity: Applying the EMSICA to the Gezi Park protests. *Group Processes & Intergroup Relations*. Advance online publication. https://doi.org/10.1177/1368430220983597

Uysal, M. S. ve Akfirat, S. A. (2021b). The social identity perspective of social media leadership in collective action participation. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. https://doi.org/10.1002/casp.2502

van Breen, J. A., Spears, R., Kuppens, T. ve de Lemus, S. (2017). A multiple identity approach to gender: Identification with women, identification with feminists, and their interaction. *Frontiers in Psychology*, *8*, 1019. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01019

Van Stekelenburg, J. ve Klandermans, B. (2013). The social psychology of protest. *Current Sociology*, *61*(5-6), 886-905. https://doi.org/10.1177/0011392113479314

Van Zomeren, M. (2013). Four core social-psychological motivations to undertake collective action. *Social and Personality Psychology Compass*, *7(*6), 378–388. https://doi.org/10.1111/spc3.12031

Van Zomeren, M. (2016). Building a Tower of Babel? Integrating core motivations and features of social structure into the political psychology of political action. *Political Psychology*, *37*, 87-114. https://doi.org/10.1111/pops.12322

Van Zomeren, M., Postmes, T. ve Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: a quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, *134*(4), 504. https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.4.504

Van Zomeren, M., Postmes, T. ve Spears, R. (2012). On conviction's collective consequences: Integrating moral conviction with the social identity model of collective action. *British Journal of Social Psychology*, *51*(1), 52-71. https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.2010.02000.x

Van Zomeren, M., Postmes, T., Spears, R. ve Bettache, K. (2011). Can moral convictions motivate the advantaged to challenge social inequality? Extending the social identity model of collective action. *Group Processes & Intergroup Relations*, *14*(5), 735-753. https://doi.org/10.1177/1368430210395637

Van Zomeren, M., Spears, R., Fischer, A. H. ve Leach, C. W. (2004). Put Your Money Where Your Mouth Is! Explaining Collective Action Tendencies Through Group-Based Anger and Group Efficacy. *Journal of Personality and Social Psychology*, *87*(5), 649–664. https://doi.org/10.1037/0022-3514.87.5.649.

Vázquez, A., López-Rodríguez, L., Gómez, Á. ve Brambilla, M. (2022). Verification of ingroup morality promotes willingness to participate in collective action for immigrants' rights. *Group Processes & Intergroup Relations*, *25*(1), 174–192. https://doi.org/10.1177/1368430220963820

Vilas, X. ve Sabucedo, J. M. (2012). Moral obligation: A forgotten dimension in the analysis of collective action. *Revista de Psicología Social*, *27*(3), 369-375. ttps://doi.org/10.1174/021347412802845577

Webb, T. L. ve Sheeran, P. (2006). Does changing behavioral intentions engender behavior change? A meta-analysis of the experimental evidence. *Psychological Bulletin*, *132*(2), 249–268. https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.2.249

Wright, S.C. ve Lubensky, M. (2009). The struggle for social equality: Collective action vs. prejudice reduction. In S. Demoulin, J.P. Leyens, ve J.F. Dovidio (Eds.), *Intergroup misunderstandings: Impact of divergent social realities* (pp. 291–310). New York, NY: Psychology Press.

Wright, C. S., Taylor, M. D. ve Moghaddam, M. F. (1990). Responding to membership in a disadvantaged group: from acceptance to collective protest. *Journal of Personality and Social Psychology, 58* (6), 994. https://doi.org/10.1037//0022-3514.58.6.994

Yitmen, Ş. ve Verkuyten, M. (2020). Support to Syrian refugees in Turkey: The roles of descriptive and injunctive norms, threat, and negative emotions. *Asian Journal of Social Psychology, 23*(3), 293-301. https://doi.org/10.1111/ajsp.12400

Yoder, J. D., Tobias, A. ve Snell, A. F. (2011). When declaring I am a feminist matters: labeling is linked to activism. *Sex Roles, 64*(1), 9–18. https://doi.org/10.1007/s11199-010-9890-3.